

Др. Драг. Аранђеловић, проф. Университета — Београд

ПРИНЦИПИ ДРЖАВНОГ УРЕЂЕЊА У СКОРОЈ ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ

Ми живимо у тешком времену када сваки појединац, па и читави друштвени редови, имају своје муке и невоље. Сваки је забринут и за садашњост и за будућност. Сиротињу даве незгоде и бриге за хлеб насушни и одржање живота, које свакога дана постаје све теже. Али и имућнији народни слојеви са зебњом посматрају како им се приходи скоро свакога дана смањују, како настају све веће тешкоће да се штогод заради а нарочито да се за старост и потомство сачува оно што се, често у дугом низу година и напорним трудом, стекло.

У овако тешком стању очи се стално упиру у државу и од ње се очекује спас... Од ње се тражи да створи незапосленима посла и омогући им пристојну зараду, да обезбеди стечену имовину и омогући стварање нове, да смањи порезе и друге дажбине и опет да омогући правилно функционисање државних власти, једном речи да у пуном обиму остварује државне задатке, чије се испуњење од једне модерне државе тражи.

Због тога се мисаони људи све више интересују државом, најмоћнијом организацијом у друштву; испитују се системи државнога уређења и тражи се оно најбоље које ће моћи спасти свет од недаћа које су га притисле. Људи постају свесни да су и разна државна уређења плод људскога ума и да од људи зависи да утврде које државно уређење најбоље одговара потребама једнога народа. При томе се баца поглед и у прошлост и њу испитујући долази се до сазнања, да се из ранијих државних уређења много што шта преноси у садашњост и да извесне теорије о државном уређењу, које се сада модерније сматрају, имају свога корена у прошлости тако да се и у том погледу потврђује она стара изрека да у опште узевши „ничега новог у свету нема“...

Да бих дакле могао одговорити на питање: које је државно уређење данас за нашу државу, по моме мишљењу, најбоље, мора се у најкраћим потезима изложити како је било државно уређење у европским државама у најближој прошлости и како је у садашњости.¹⁾

¹⁾ Читајући недавно изашлу одличну књигу пређашњег професора минхенског универзитета, сада избеглице из Немачке, Nawiasky-а, *Staatstypen der Gegenwart*, St. Gallen, 1934, коју вреди прочитати, приказују у следећим редовима главну садржину ове поучне књиге. Размишљајући о њој дошао сам на мисао да јој додам своја гледишта о нашим приликама и реформама, које би се у нашем државном уређењу имале извести. При томе сам се обазрео и на нове уставе аустријски (од 1 маја 1934) и португалски (од 19 марта 1934) који су, нарочито овај последњи, врло интересантни и за друге земље поучни...

I.

Почнимо са државама просвећеног апсолутизма. Узмимо, као типичне, у обзир Француску Луја XIV, XV, XVI, Пруску Фридриха Великог и његових последника, Аустрију Јосифа II, па, у извесној мери, и малу Србију кнеза Александра Карађорђевића и кнеза Михаила. Држава просвећеног апсолутизма карактерише се опширношћу државних задатака и државном силом, државном моћи. Нема области социјалног живота, у који се држава не би мешала. Држава се старала о спољној безбедности и о одржању реда у земљи, о стварању и заштити права, о јавном благостању на привредном, друштвеном и културном пољу. У старање државно долазио је и религиозни живот, бар у колико је имао везе са јавношћу и ту се манифестовао. Целокупна државна делатност сматрана је као целина; није се знало за разлику између владе и управе. Политика се водила само на државним врховима а све остало било је чисто стварно решавање државних задатака.

За овакв систем био је потребан један строго централистички апарат, изграђен на хијерархијским принципима, који се покреће на рад из једног средишта и на који се с поштовањем гледа. Тако је била створена модерна организација власти. Све приватне власти обласних и земљишних господара биле су укинуте, самоуправе у месном, регионалном, професионалном односу, с обзиром на рођење и порекло, нестале су, једна једина воља била је меродавна у целој држави.

Као последица оваквог схватања променио се био из основа и положај појединих индивидуа у држави. Укидајући свако посредништво, створен је био непосредни одношај између државног поглавара и укупности свију становника у држави. У то време постао је први пут појам „државне припадности.“ Према томе појединац је постао тако „атом државног тела.“

Овај пак непосредни однос између индивидуе и државне власти био је однос потчињавања индивидуе под државну управу као објект службене делатности. При томе замишљена је државна управа као снабдевена свима знањима и способностима, потребним за управљање. „Свезнајућа“ власт стојала је према „ограниченом поданичком уму.“ Као атрибути државе тражило се да је држава за све надлежна, да је свемоћна, свезнајућа. Другим речима настало је обожавање државе.

Ова својства била су оличена у човеку, који је стајао на врху државе, отуда: божанско Величанство владоца. Идејно од њега је потицала сва државна власт. То је био систем владалачког апсолутизма. У пракси свакидашњег живота тај је систем значајно безусловно потчињавање државним властима, које имају све да регулишу; то је онда полицијска држава.

Али овај систем државног уређења није био само апсолутизам него просвећени апсолутизам, што је имало врло великог значаја. Јер тиме што је то био просвећени апсолутизам хтело се указати на начин, на који се имала вршити неограничена државна моћ над људима. Све је требало радити у корист и на срећу људи, не у корист оних који

владају. *Salus publica suprema lex esto*. Владалац је само највиши слуга државе. Ово „опште добро“ гледало се у потпомагању привредног и културног развића појединаца. Тако је дакле онај појединац, који је био државној власти безусловно потчињен, био врховни циљ и највише мерило за државну делатност.

Према томе владао је у држави просвећенога апсолутизма један сасвим индивидуалистички принцип. Само се с индивидуама није поступало као са субјектима остављеним самим себи него као са објектима под очинским старањем власти, као што се поступа са недораслом децом под туторством власти. Таквом схватању одговарају изрази: отац отаџбине, деца отаџбине.

Али ова брижљива, очинска делатност стварно се ограничавала на област јавнога живота. У приватном животу била је укинута везаност за раније постојеће корпорације, еснафе и разне друге међувласти, те је наступила пуна слобода кретања појединаца. Томе је сасвим одговарало јако наглашавање положаја индивидуе у примљеном римском праву у супротности према социјалним разврставањима старогерманског права. Исти је дух владао и у приватноправним законикима, израђеним при крају 18 и почетком 19 века. Слично је било и у новим казним законикима, у колико се радило о заштити приватних интереса.

Због тога се извршило и раздвајање јавне од приватне сфере, нешто што је било потпуно непознато ранијим временима. Право се поделило на јавно и приватно право. У области приватног права постојала је пуна правна способност са начелним укидањем свију ранијих ограничења. У области јавнога права појединац није био правна личност, није био субјект права, него само објект права. Због тога није могло ни постојати право на јавну критику власти, ни право на слободну штампу, ни право збора и удруживања, јер све то прелазило круг поједине личности. Само се по себи разуме да није могло постојати ни право на избор и право гласања, ни утицај на постављање власти ни правна заштита према овој, а такође ни право на самоуправу у општинској и професионалној сфери. Наравно да оваква гледишта нису спровођена баш до последње радикалне тенденције. На периферији било је извесних слабих правних позиција. Али у главном појединац је у јавној области био бесправан.

Према томе просвећени апсолутизам приказује нам се као комбинација државне свемоћи са индивидуалистичко-атомистичким правцем државне делатности, остављајући чисту приватно-правну област слободи појединаца.

Такво државно уређење претпоставља да постоји једна одређена социјална структура становништва.

На једној страни имамо горњи слој друштва, из којега се узима више чиновништво, које заступа владајућа и управо води владу отправљајући државне послове. Преовлађује племство, делом по рођењу, чија су ранија посебна права била уништена у

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI.NS

у другој борби са владом, а делом ново племство чиновничко, које се регрутовало из академски образованих људи. Уз више чиновништво стоји официрски кор, који се под Фридрихом Великим у Пруској искључиво из племића састојао.

На другој страни разликују се две социјалне групе: грађанство у варошима, сељаци по селима. Грађани се баве занатом и трговином, сељаци пољопривредом. Техника је још неразвијена и зато су економски односи стабилни и лако прегледни. Промене бивају у скромним размерама. Великих вароши готово и нема, зато и нема нагомилавања становништва на уском простору. Људи живе у породичним везама као појединци један поред другог. Проблем маса је непознат.

Према томе друштвени склоп приказује се као прост и добро уређен.

Према оваквој социјалној структури развија се и живот. Горњи слој, економски добро осигуран наслеђеним земљама, које доносе знатне приходе, посвећује своје време животним уживањима на основи прострањег општег образовања и разумевања за лепе вештине свију врста. Ко жели да се посвети државној служби стиче потребна знања на домаћим универзитетима и сматра право на државну службу као привилегију која се сама по себи разуме.

Грађанство обраћа сву пажњу на привреду, концентрише се на солидан рад у трговачком и занатлијском позиву. Не тражи се учешће у власти нити у вишим животним добрима. Изузетци постоје за варошке патриције, чији се односи приближују онима земаљскога племства.

Сељаци су везани за земљу. Они живе у узаном кругу свога места, већином не знајући да читају ни да пишу. Тек полагано отпочиње примитивно образовање у народним школама. Без неког нарочитог размишљања људи се поверавају мудрости власти и покоравају друштвеној надмоћности племства. Сматра се сасвим природно да су за владање позвани горњи слојеви као што је пољопривреда позив сељака а трговина и занати ствар варошана.

И тако живе племство, грађанство, сељаштво у опште мирно, без зависти и трвења једно према другом. О томе има класичних описа у Гетеовим прозним списима.

Па ипак поред свега тога државно уређење, како је представљао просвећени апсолутизам, није се могло одржати и морало је уступити место другачијем државном уређењу. Јер просвећени апсолутизам, да би се могао одржати, тражи прво једнога способнога, поштенога, енергичнога владоца односно шефа државе у опште, а ови нису увек такви били. Један Фридрих Велики пруски као способан, поштен, енергичан апсолутни владалац, може носити просвећени апсолутизам и учинити га подношљивим поданицима, али један Луј XV или Луј XVI зацело не. А друго овај систем, баш да владалац и има те особине, не може добро управљати земљом, ако и чиновништво, преко којег шеф државе управља државом и народом, није способно, поштено и енергично. На жалост у свима режимима увек је било и биће и неспособних, непоштених, млитавих чиновника. И онда, услед

тога, долази до незадовољства у народу, које се све више шири и јача. Виши слојеви злоупотребљују свој друштвени положај и своју надмоћност над нижим слојевима, државни шефови, жудни новчаних средстава за задовољење својих луксузних дворова и раскошнога живота, ударају на ниже народне слојеве све веће намете, од којих се племство и богатији слојеви извлаче; привредни се односи мењају, јер владе уводе меркантилни систем оснивајући државне фабрике и државна привредна предузећа; појављује се у народу критички дух, опозиција владином раду и најзад отворена побуна. Велика Француска Револуција при крају осамнаестог века избија као значајан догађај и народна опомена властодршцима.

Разумљиво је онда што просвећени апсолутизам пропада као систем друштвенога уређења и што се не може усвојити ни за нашу државу.

II.

У систему старијега либерализма, који је заменио просвећени апсолутизам, одбачена је неограничена потчињеност индивидуе државној власти, и она је постала носилац јавних права. Тиме је одстрањена полицијска држава а на њено место је дошла правна држава. Јер правна држава означаје у првом реду једну државу, у којој су власти везане законским прописима а појединци имају јавна права.

Ако се узме у обзир основна политичка мисао либерализма, онда треба истаћи да он полази од једног одређеног гледишта на свет а то је од индивидуализма везаног са рационализмом. Човек, као појединачна личност, представља највећу вредност. Држава, као организација друштва, јесте свесна творевина да се заједнички живот људи тако удеси да се животна срећа појединаца што је могуће више потпомогне. Пошто је човек разумно биће то циљ државног уређења мора бити да се све снаге људске могу развити. Онда разум има слободан пут за своје делање. Тиме се омогућује највећа животна срећа појединца. Ради овог циља треба што је могуће више ослободити човека од мешања државе у његове ствари. Ово је мешање само онда оправдано кад треба спречити злоупотребу слободе, дакле кад треба заштитити слободу других лица.

У привредној области либерализам поставља начело привредне слободе. Што мање државног мешања у привредне односе. На пољу религиозном такође има да влада слобода верског исповедања, без државне принуде.

У систему либерализма као врховни правац државног уређења служи обезбеђење личне слободе, што се постиже, прво, ограничењем државне власти према појединцу а, друго, унутрашњим ограничењем самога државнога организма. Спољње ограничење државне власти према појединцу састоји се у једном систему права, која се појединцу гарантују, а која се ради већег обезбеђења уносе у основни закон државни, у устав, одакле долази израз „уставна права грађана.“ На тај начин ова су права обезбеђена и од ограничења која би долазила од законодавне

власти. Али, наравно, да променом односно укидањем устава могу и ова права бити ограничена па и укинута. Ограничење у унутрашњем склопу власти циља на то да се спречи концентрација државне моћи на једном месту, у једној руци, а што се постиже расподелом власти и моћи на разне, одвојене факторе, који су независни један од другог. Тако постаје начело поделе власти, по Монтескију подела власти на законодавну, управну, судску власт. То се пак чини зато, што је прастаро искуство показало да свемоћ државна, концентрисана у једној руци, заводи на злоупотребу власти. Зато треба да постоје један поред другог разни органи, којима се даје само један део државне власти те се тако постизава равнотежа, која не допушта да се један фактор осили.

Ово двоје, основна права грађанина и подела власти, иду заједно. Подела власти је нужна допуна основних права. Јер шта користи највећа слобода ако она остаје само на хартији. Оно што је потребно то је јемство да ће се та права поштовати.

Ограничење државне власти према појединцу има и ту последицу да се ограничавају и државни циљеви. Да би појединац добио слободу кретања, мора се држава о што мање ствари бринути. У првом реду она се има старати о одржању реда у држави и државној безбедности споља, јер за ове задатке недостаје појединцима снаге. Тако се држава појављује као „правна држава.“

Основна права грађана су специјализирана и има их читав број. Најважнија су прво право слободног кретања, слободног стања, заштита од административног хапшења, право појединца да му суди законом одређени судија, што све служи спољној слободи грађана; унутрашњој слободи служи право на слободно изражавање свога мишљења, слобода учења, слобода савести и исповедања вере, слобода штампе, заштита тајне писама; привредну слободу чине право слободног кретања по земљи и на страни, право настањивања у местима где се жели, право на иселавање из земље, слободно располагање својином и њена заштита, слобода трговања и упражњавање заната.

Пошто је у либералном систему држава правна држава, то је онда државна делатност могућа само на темељу права. Према томе чини се разлика између стварања права, примене права, контроле примене права. Зато стоје једно према другом тако зване државне функције: законодавство, управа, правосуђе. У смислу начела поделе власти додељују се ове власти државним органима, који су одвојени један од других.

Стварање права је темељ за ограничење личне слободе. Сваки правни став прописује својом наредбом извесно дељење, својом забраном извесно пропуштање, нечињење и тиме се представља као ограничење слободе. Због тога се траже извесна обезбеђења од ових упада у сферу слободе појединца. Најбоље јемство пружа учешће грађана, самога народа, у стварању права. Ово учешће врши се не непосредно него преко репрезентативата, преко народног представништва, парламента. Тиме се даје јемство да ће се водити рачуна о интересима грађана. Ограничења слободе најлакше се подносе кад их је човек сам себи наметнуо. Пошто о закону одлучује народно представништво, то је онда о

њему одлучио представник самог грађанина. Јер сваки грађанин учествује у избору народних представника. И тако законодавство парламента постаје законодавство самога народа, дакле самозаконодавство. У питању је дакле велика мисао самоуправе, аутономије.

Примена права је ствар управе. У примени деле власт полиција, финансије и друге власти. Овде је главно да је управа везана законима — првенство закона. То пак има двојаки смисао. Ако је један закон донесен, онда га власт мора поштовати; закон је дакле ограничење управе. У полицијској држави није тога било. Даље, закон је темељ управе и то једини. Управа не може пуноважно радити ако на рад није законом овлашћена, што представља начело законитости управе.

Овај би се принцип могао обићи тиме што би управна власт издала опште прописе, који у погледу грађана дејствују као генералне правне норме. Да би се то спречило тражило се да се за издавање општих прописа — т. зв. уредаба — увек тражи нарочито законско овлашћење. Међу тим казнене могу се уопште прописивати путем уредаба него само законом.

У извесној вези с овим принципом стоји право на законом одређеног судију. Није допуштено установљавати изузетне судове за поједине случајеве.

Правну контролу врше судови. Судови су одвојени од управе и независни од владе и народног представништва. Независност судова обезбеђује се по негде (на пр. у Швајцарској) избором судија од стране народа или, на место народа, од стране народног представништва (на пр. у Србији за судије виших судова по уставу од 1889 године); негде опет учествују грађани у кривичном правосуђу као поротници.

На овај начин подела власти приказује се као добро промишљен систем за спречавање злоупотребе власти и гарантовање личне слободе.

*

Ова начела одређују склоп државнога механизма по овој шеми: контура државне власти изгледа као трокатна пирамида. Широку основицу чини бирачко тело, састављено из појединих грађана. Из овог тела произилази средњи кат, народно представништво, парламенат. Врх пирамиде, владу, поставља народно представништво или се из њега узима, као његов извршни одбор; она је њему одговорна и о њој надзирава и смењује владу. Технички је израз за ово парламентарна влада а класични пример оваквог државног уређења је Енглеска.

У овом разчлањавању одоздо на више састоји се репрезентативни систем. Парламенат представља народ и у исто доба апсорбује га. Поред њега грађани немају никаквог непосредног утицаја на највише централне државне постове. Влада у име парламента представља активну, делатну државну вољу. Поред ње представничко тело нема непосредног утицаја на извршну власт. Али цео представнички систем стоји под контролом

јавности. У изборима народних представника грађани учествују слободно а рад парламента приступачан је публици. Осим тога постоји слобода штампе, право на удруживање и држање зборовва. Тиме се пак осигурава могућност сталне критике над радом народних представника.

Изборно право је израз политичке слободе и лично право и стога има потпуно лични карактер. Глас се даје једном представнику, дакле једној познатој личности, која се сматра погодном да да израза, при стварању државне воље, сопственој вољи гласача. Стога је избор једна изјава поверења, једно овлашћење без резерве, без инструкција, без тако званог императивног мандата, без права опозивања за време трајања изборне периоде. То је смисао појединог избора у малим изборним средовима. Тако се разуме и систем посредног избора преко изборних повереника; првобитно бирач даје свој глас само лично познатим му и опробаним људима, који опет са своје стране преносе мандат, на основу свога личног поверења, људима који им се чине погодним. Према томе могу, истина, постојати разни политички правци али не и партије као носиоци сопствене моћи, које се увлаче између појединаца и њиховог представништва у парламенту.

Такво изборно право као право самоопредељења слободне политичке личности припада истина начелно свима грађанима. Али својство грађанина, држављанина, захтева постојање извесних претпоставака, које су јемство за политичку слободу. Стога долазе у обзир само самостални људи. Услед тога су искључени слуге, они који примају помоћ као сиромаси, често чак и радници и намештеници. Ни женске се не сматрају као самосталне. У вези са тим стоји јавно гласање, које могу вршити само самостални људи.

Изборно право, које представља учешће у стварању државне воље, може се везивати и за интерес који извесни слојеви или појединци имају за државу. При томе су меродавни: посед у непокретној имовини, капиитал, приход, школско образовање, висина порезе која се плаћа и др. То се означаује као цензус, дакле изборно право зависно од цензуса.

Према томе изборно право није, начелно, у систему старијег либерализма ни опште ни једнако ни непосредно ни тајно.

Пошто се бирају индивидуално људи од поверења, угледни, уважени, то је онда парламенат скуп индивидуалитета, који с законодавним питањима одлучују заједнички, расправљајући и саветујући се, да би стекли заједничко уверење. Образовање група у народном представништву, т. зв. фракција, окупља једномишљенике, без обвезивања према спољњем свету и без чврсте партиске везе.

И утицај парламента на састав, трајање и делатност владе лежи у крајњој линији на узајамном познавању и поверењу личности према личности, поред свега обзира на политичке моменте.

Јасно је дакле да се цело државно уређење старијега либерализма оснива на личностима и на уза-

јавном поверењу између личности. Према томе оно има скоро аристократско обележје. С правом се дакле може говорити о аристократском либерализму. У једном таквом систему нема места за директне народне акције, за иступање народних маса. Влада народа, „демократија“, не усваја се; она се сматра као непосредно угрожавање личне слободе, „либералне“ мисли.

Што се тиче начела једнакости у старијем либерализму, оно се начелно признаје као израз личности. Али се од тога чине многи изузетци. Међутим и у колико се једнакост признаје вреди то само у формалном погледу не и у материјалном. Тако су једнаке само начелне могућности стицања добара, изгледи на то и услови за то а не и у самој ствари. Према томе постоји могућност највећег диференцирања, гомилања капитала у рукама великих поседника и капиталиста и сиромаштине радника. У овом смислу наглашава се „слобода својине“ у јавном праву; она значи право на слободно стицање приватне својине.

*

Социјална структура, према којој је удешен систем старијег аристократског либерализма, произлази непосредно из претпоставака његове способности функционисања. Момент личности, који влада овим системом, захтева један не сувише велики број овлашћених грађана, са сигурним имовинским положајем, за тим могућност да се уоче државни проблеми и политичке снаге, изврстан степен образованости, узајамно поштовање. Другим речима мора друштво, бар оно које учествује активно у државном животу, бити изједначено.

У главном ови су захтеви постојали кад је племство, које је држало земљу, изгубило свој доминантни положај а трговином и индустријом обogaћено грађанство истакло се у предње редове. Тиме се подигло његово самопоуздање те се није задовољавало чисто привредном улогом него је тражило да учествује и у државним пословима. Много мање је погодан овај систем за сељачки сталеж, нарочито кад је велики проценат ситних земљорадника. А никако није овај систем за безимућно радништво. Ова погодност за грађански сталеж води идеји „грађанске правне државе“ и тада се говори о буржоаској држави.

Овакво социјално стање и његово правно уређење носили су у себи клице сопственог распадања. Привредна слобода остварује право јачега, а у економској области то је често право безобзирнијега. Тако се лагано скупила имовина, а с тиме и везана привредна моћ, у руке малога броја капиталиста. Остали су потискивани, постали су у својој egzистенцији зависни. То је вредело не само за раднике него и за мале занатлије и трговце. Тако је грађанска правна држава, омогућавањем и развићем капитализма, одвела од принципа слободе и једнакости као своје полазне тачке до принципа потчињености и неједнакости претежнијег броја грађана, од стања сигурности привредне egzистенције, тако званог „грађанског секуритета“, до стања привредне несигурности.

Али једновремено је нестало и изједначености социјалних односа. Постепено су се стварали засебни слојеви, један виши од другог, између којих је осећај заједничарства све више и више ишчезавао, уступајући место осећају раздвојености па чак и непријатељства. Услед све већег развића привреде и увећања становништва појављује се ново друштво, у којем одсудну улогу играју класе и масе народне, класа богатих и класа сиромашних грађана, ови последњи стално запајани т. зв. класном мржњом на имућније суграђане, коју им неуморно проповедају агитатори. У високим грађанским слојевима рађа се страх од четвртог, радничког staleжа а с тиме у вези и грађански инстинкт одбране.

Из горњег излагања јасно се види зашто за нашу државу, са њеним претежно ситно-земљорадничким грађанством и једном безобзирном младом индустријом са изразито експлоататорским тежњама, нису погодна начела старијег либерализма.

III.

Из принципа признања слободе и једнакости индивидуа извукла је **модерна демократија** последње консеквенце и у томе отишла даље од либерализма, наравно у погледу једнакости, јер у погледу слободе либерализам је био учинио своје.

Последње консеквенце из принципа једнакости морале су, природно, одвести до укидања свију ограничења, која су се разложно могла укинути: пре свега укидању постепености активног грађанског бирачког права према имовном стању, приходу, висини порезе, привредној самосталности и сличним својствима; укидању ограничења бирачког права, које се није признавало онима који примају јавну милостињу; спуштање доба узраста за стицање политичких права; напуштању страха од уласка жена у политички живот.

Као што је у теорији старијег либерализма Монтескијева наука о подели власти играла значајну улогу, тако је утицај Жана Жака Русоа (1712—1778) на демократију као систем новог времена још много значајнији. По његовој теорији о држави у друштвеном уговору сваки напушта потпуно своју природну слободу и подвргава се без резерве општој вољи, *volonté générale*. Али тиме му се враћа његова слобода као држављанина — *citoyen*. Као такав, дакле као члан народа, учествује он у владању државом, које и припада народу — принцип народне суверености.

Демократија је постепено одвела до нове експанзије државне делатности. Тиме су били државни задатци, државни циљеви, одређени сасвим супротно оним у систему либерализма. Правна држава претворила се у социјалну државу или државу народног благостања.

*

Радикално спровођење принципа једнакости води тако званој егалитарној демократији. Она се прво испољава у начину уређења права избора. Ценсуса нестaje, за

У тим нестајају бирачке класе и бирачке курије те тако постаје опште, непосредно, тајно и једнако право гласања. Његово социјално значење је у правном изједначењу безимућне класе, пролетаријата, са другим класама. Демократска тенденција да се формална једнакост претвори у материјалну води завођењу пропорционалног изборног система. Избори по систему већине могу имати тај резултат да 51% гласова добијају сва покланичка места па према томе и сав утицај на државу, док су 49% сасвим искључени од тога. Међутим систем пропорције осигурава и мањини сразмерно учешће у законодавној власти.

Ако се пак хоће да групе и масе буду меродавни елементи политичке изградње државе, онда се морају допустити и њихове политичке организације. Пропорционални систем по својој суштини почива на признавању политичких партија.

Начелне промене у изборном телу преносе се на његово заступништво, на парламенат. Код пропорционалног система изабрани посланици имају да захвале за свој мандат својој групи односно партији. Због тога је веза њихова са странком и зависност од ње природна. Народно представништво губи карактер једног скупа индивидуално изабраних представника и постаје скуп представника група односно партија. Оно се не састоји више из „отпосланих“ личности него из фракција, које одговарају странкама у народу, ван парламента.

И делатност парламента мења се по својој суштини. Истина постоји заједничка дискусија и саветовање, нарочито у парламентарним одборима. Али у средишту стоји тежња да се интереси разних у парламенту заступљених група сведу на једну средњу линију, да се дође до једне врсте поравнања. Да се при том увек не може одолети искушењу да се финансијски терети пребаце што је могуће више на леђа имућнијих народних слојева, по своме броју слабо заступљених у парламенту, лако се да разумети.

Егалитарна демократија приказује се, социјално посматрајући, као израз захтева да и безимућне класе, пролетаријат, имају да сарађују на државним задатцима, као што је старији либерализам био израз преобладајућег утицаја имућног грађанства у држави.

У егалитарној демократији губи начело поделе власти свој централни значај. Наравно, оно не ишчежава. Али се укида као врховно начело и само се задржава на другом ступњу: одвајање правосуђа од управе. Њима на супрот долази на прво место законодавство, често не само као функција — стварање правних норми — него и као организација — парламенат као правни носилац државне власти или бар као моћни контролни орган, који се свуда меша. После њега једино је меродавна воља народа, *la volonté générale*.

Отуда се објашњава могућност демократског апсолутизма и прекор који му се чини. Пошто се не може захтевати једнакост за доношење одлука, ако се хоће да спречи да тврдоглави и самовољни елементи не укуче целу државу, преу-

зима практично већина улогу целине. Ако је већина безобзирна у остварењу своје воље и својих интереса, онда се развија један насилнички режим према мањини. У колико је парламенат непосредни експонент бирача, ступа на место демократског парламентарни апсолутизам. Тако води одступање од поделе власти, која је настала у свесном супротстављању према апсолутизму, новој форми апсолутизма. Увек се дакле долази до искуства да се један политички принцип, изводећи га до крајњих граница, преобраћа у оно што му је противно.

Животни осећај, који струји у носиоцима модерне демократије, није више осећај једне себи самој остављене слободне личности, која у сигурном животном положају захтева што је могуће веће ограничење државног мешања и стога у опште државне делатности; која захтева само заштиту свога положаја. Истина и у модерној демократији сматра се појединац још безусловно као личност, као субјект права, и одбија владу туђе воље над собом. Али пошто му често недостаје обезбеђени положај, то се онда жели не само државна заштита него и позитивно државно потпомагање. Стога се и захтева што је могуће већи утицај на државно законодавство и то утицај групе, којој се припада. Појединац осећа да је његов живот зависан од друштва, да је социјално индициран. Он се потчињава владавини друштва, али само ако му се и зато што му се та владавина, као владавина у којој и он учествује, појављује као сопствена владавина. При томе постоји јак смисао за подједнак положај, за једнако право свију других. Сходно томе демократија се схвата као социјална демократија.

Овде леже полазне тачке и психолошки корен за социјалну демократију, како се она развила у средњој и западној Европи. Наглашавање једнакости истиче у први ред односе људи истога животнога положаја. Тако постаје класна свест којом социјалистички агитатори истрајно пуне уши радника. Ова класна свест везује једномишљенике и преко државних граница те настаје интернационализам.

IV.

Систем млађега либерализма разликује се од система старијег либерализма поглавито одступањем од теоријске конструкције и узимањем у обзир практичних потреба. При томе се слаби индивидуалистичка компонента нарочито у погледу личне слободе, а појачава се једнакост у демократском смислу. На место спровођења принципа често ступа компромис.

*

Одступање од старијег либерализма почива делимично на сазнању да ограничење државних задатака на заштиту безбедности и права води занемаривању многих интереса заједнице. Из тога сазнања потиче проширење државне делатности на културном и привредно-социјалном пољу. Тако држава узима у руке јавну наставу, државне школе долазе на место јавних професионалних школа. У религиозном животу

држава није неутрална него позитивно заинтересована. Она утиче на религиозну организацију и врши надзор над њеном управом.

На привредном пољу ограничује се привредна слобода у односу према иностранству, настаје дакле заштита народне привреде или т. зв. националног рада позитивном царинском и трговинском политиком. У самој држави ограничава се слобода обрта, заната, јер се тражи доказ способности за њихово упражњавање или уводи систем концесија за многе позиве, где општи интерес тражи испуњење нарочитих услова у погледу личне способности за дотични позив и стварних претпоставака; за тим долази вођење надзора над извесним гранама обрта. На социјалном пољу држава се меша у спољне услове рада у опште: прописује трајање времена рада, одмора, плаћање надница, места у којима се може радити, мере безбедности за раднике при раду. Уводи се т. зв. социјално осигурање као заштита у случају болести, неспособности за рад, услед несрећних случајева при раду, услед старости. Сва делатност државна у циљу побољшања радничкога положаја означаје се као социјална политика. Млађи либерализам дакле кида са т. зв. привредним либерализмом. Истина проширење државне делатности ограничава слободу кретања појединаца. Али ипак, начелно, одржава се систем слободе грађана и правна држава начелно и даље постоји. Сваки акт власти мора се оснивати на закону и постоји претпоставка у корист личне слободе кретања.

Закључци парламента о законима везани су за одобрење владаоца а акта извршне власти на премапотпис министра, који је одговоран парламенту. Томе слично и републикански уставни садрже право владиног приговора против закључака парламента, а зависност владе од парламента тражи да постоји трајна слога између извршне и законодавне власти. Државни поглавар, монарх или претседник републике, стоји као регулатор између народног представништва и владе. Он може водити рачуна о жељама оног првог отпуштајући владу и постављајући нову; он може дати изгледа на успех влади одлажући скупштину или распуштајући је. У крајњем реду он се има о томе старати да воља народа и рад владе остану у складу. Тако је државни поглавар изравњач несугласности, једна неутрална власт, *rouvoir neutre*.

Ради гаранције личних права појединаца у систему млађег либерализма нарочито се пази на изградњу правосуђа. Њему се ставља у задатак да брани и штити не само појединца према појединцу и државу од злочинаца и преступника (грађанско и кривично правосуђе) него и појединца према државним властима. Тога ради даје се приватнима право на накнаду штете проузроковане им службеним поступцима државних органа и уводи се суђење пред управним судовима. Ови су судови нарочите државне власти, састављене од судија и управних чиновника или из ових и независних лајика, на које се појединци могу обратити због повреде или угрожавања јавних права од стране државне управе.

Пошто се у овом систему све више шири државна надлежност, то онда све већи значај добијају политичка слобода и грађанска права. Она се проширују у правцу једнакости. Укида се изборни цензус или се смањује, а последица тога је као и у демократији. Парламенат губи свој карактер скупа одличних људи и постаје све више и више заступништво социјалних група и интереса. Тиме продиру партије у парламенат и шире своју делатност у народу преко оквира законодавног тела. Почиње да се остварује принцип маса и класа, истичу се тежње за увођење тајног гласачког права и представништва мањине, које постепено и побеђују.

И тако се у парламенту скупљају народне политичке снаге и овај постаје поприште борбе ових снага и њиховог погађања и наравнања. У томе лежи његова систематски нужна функција. Када парламента не би било, то би се онда разни политички правци и интересне заједнице врло тешко могли сами по себи наћи на једној средњој линији и влади би трајно био постављен једва решљив задатак да успостави равнотежу. Нарочито мора бити парламентарна трибуна важна за разне врсте мањина, језичних, националних, конфесионалних, регионалних, јер иначе, без ње, биле би изложене опасности диктаторских решења.

*

Старији и млађи либерализам не треба сматрати као један јединствен политички систем. Јер овај последњи примио је доста карактеристичних елемената из нововремене демократије, док се старији либерализам нарочито од тога чувао. Стога, док се старији либерализам означавао као аристократски, докле се млађи либерализам може без устезања назвати демократским либерализмом.

*

Компромисни карактер млађега либерализма довео је до једне нарочите и интересантне уставне творевине, до т. зв. **конституционалне државе**. Ова уставна форма нарочито је била издвојена у појединим немачким државама пре рата. Она представља спајање либералних идеја са монархијом апсолутног порекла. Због тога постоји комбинација супротних елемената, т. зв. дуализам. На једној страни имамо ауторитативни систем наследне монархије, који је изван и изнад народа, а на другој парламентарно-демократско народно представништво, које произлази из народа слободним избором.

У практичној примени надмоћност се, у овом систему, налази на монарховој страни. Ако се монарх сматра као неутрална власт, *puvoir neutre*, онда већ та мисао води његовој надмоћности. У практичној примени владалац је имао право да потврђује законе, што је значило да је њихово ступање на снагу зависило од његове воље. Владалац је био на врху управе, постављао је владу и чиновнике, именоввао судије, који су у његово име вршили правосуђе. Тиме је био напуштен парламентарни принцип, те се говорило о конституционалном систему, у којем је владао „монархистички принцип“.

На супрот овоме народно претставништво представљало је само ограничење владаоачеве власти. Оно није било над егзекутивом него је само имало право сарадње, контроле. Истина, за сваки владавински акт монарха, потребан је био премапотпис министров, који је парламенту био одговоран за његову уставност и законитост. Али у овим границама био је монарх односно од њега постављена влада слободан. Пошто је конституционална форма владавине по правилу постајала само-граничењем раније апсолутног монарха — конституционално значило је супротност апсолутном режиму — то се онда узимало да постоји претпоставка у корист слободног одлучивања извршне власти. У пракси се то пре свега испољавало у области спољње политике, у погледу међународних уговора и организације власти. Уз то је по правилу долазило и право нужде, т. ј. право владаоачево на изузетна овлашћења за време кад народно представништво није на окупу, а нарочито право да прогласи опсадно стање и да суспендује основна права грађана. У области управе тежиште је било у апарату власти, са чиновништвом које поставља владалац. Самоуправа није била само грађанска ствар, него је у њој било и бирократских елемената. Тако је постао тип мешовите самоуправе, као чији образац најбоље служи пример Пруске. Ту су грађани слали своје заступнике у колегијалне, самоуправне власти, али овима је руководио краљевски чиновник. И у најнижој самоуправној власти, у општини, имала је државна управна власт права контроле, одобравања и потврђивања одлука.

На овај начин сачуван је привидно спољни демократски облик; нарочито је парламенат био видљив израз народног учешћа у држави. У ствари пак надмоћност се налазила код владе, која је зависила од владоца. Уз њега је стајала као нарочита потпора оружана државна сила, војска и жандармерија, којом је он искључиво управљао, независно од парламента. А ко има фактичку снагу тај је и политички важнији чинилац.

*

Социјална подлога, на којој се оснива систем млађег либерализма, промењена је према старо-либералној периоди поглавито тиме што политички утицај не тражи само крупна буржоазија него и средњи staleж и мало-грађани као и сељаци, а постепено чак и несамостално радништво. Тиме се пак отвара пут за утицај на државне послове и оним народним слојевима, који су се мање интересовали либерализмом, слободом, а више полагали на државно старање за њих. Ова пак тенденција за демократизирање државе била је прави разлог за компромисни конституционални систем. Јер крупна буржоазија увиђала је да је њен привредно-друштвени положај угрожен од поплаве других народних слојева, па је тражила осигуање у наслону на политичку и физичку моћ племства, великих поседника, официјерскога кора и чиновништва, на које се монархија ослањала. Томе за љубав она се одрекла политички доминантног положаја у држави да би спасла своју имовину од надирања безимућних класа. Из страха од четвртог staleжа капитулирао је трећи staleж пред старијим социјалним силама, удруживши се са њима за заједничку одбрану заједничких интереса.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ПОСТАНАК СУБЈЕКТИВНИХ ЈАВНИХ ПРАВА

Субјективном праву појединца одговара дужност или обавеза државе, или још боље, из обавезе државе да у даном моменту поступа овако или онако проистичу индивидуална субјективна права. Држава најпре прими на себе неку обавезу, а појединци из тога изводе своја права. Држава прима обавезе, а тиме индиректно пружа права појединцима, најобичније једностранним државним актом. Као што ствара објективно, тако и субјективно јавно право она ствара сама; она се редовно „самообавезује“. И по томе се субјективна јавна права разликују од субјективних приватних права; ова последња извиру по правилу из неког двостраног акта.

Али ти једностранни акти, који садрже основ индивидуалних јавних права, нису сви једнолики. Најчешћи основ субјективних права налази се у закону, у правном односно материјалном закону. Но поред закона, и виши и нижи акти од њега претстављају изворе субјективних права; то су: Устав, обичајно право, уредбе, статути, административни акти, посебни акти као што су избори, ређе и неки јавноправни уговор (на пр. уговор о служби контрактуалног чиновника).

Истина је да свако субјективно јавно право има свој корен у објективном правном поретку, у некој правној норми; без правних прописа и мимо њих никаква права не могу настати. Субјективно и објективно право стоје у односу секундарном према примарном. Али има случајева да појединац изводи егзистенцију некога свог субјективног јавног права директно из важеће норме (ex lege), и само на основу ње може тражити реализање права, док други пут опет он своје право само посредно из норме изводи, јер та иста норма прописује да ће конкретно право настати тек преко неког управног акта, уговора и т. сл. Сам правни пропис жели да између њега и рађања неког субјективног права има да се провуче један креациони акт без кога то право не може добити своје конкретно обележје и не може постати ефикасно.

Нема субјективног јавног права ако појединац не може из неког акта извести конкретне, тачно обележене захтеве према државној власти (у првом реду управној), тако да се он према обавезаној власти појављује у својству повериоца према дужнику. Субјективно право постоји само тада, ако једно лице располаже захтевом на одређену делатност државних органа, коју су ови принуђени да изврше. И сваки акт који доприноси ближем и сигурнијем опредељењу његовог захтева, односно права, мора се сматрати као један од основа, извора, врела субјективног јавног права.

Према свом непосредном извору субјективна јавна права се могу поделити по горњем критерију (уставна, добивена директно из закона, из уредбе итд.). На том основу биће изведено следеће излагање.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Од уставних субјективних права треба разликовати т. зв. основна права, основна грађанска права, како се још зову, права слободе, права човека и грађанина итд. која су објављена у II одељку Устава (у предратним српским уставима та права су звата „уставна права српских грађана“). Као уставно субјективно право треба обележити само оно субјективно јавно право које проистиче директно из Устава, које има да се реализује непосредно из једне уставне норме, које је у самој уставној повељи конкретизирано и индивидуализовано. Остала „основна права“ нису „у индивидуалној сфери локализована“, да би директно произвођила субјективна права (изузетак може донекле чинити само одредба чл. 20 У. по којој се забрањује издавање сопствених држављана).

Из важећег Устава може се извести једно једино такво субјективно јавно право, а то је право на престо. Извесна лица имају право да, одмах после Краљеве смрти или абдикације, ступе на престо и заузму положај врховног државног органа на основу прописа самог Устава, без икаквог интермедиарног креационог акта. Та лица могу бити само Краљеви мушки потомци (синови или унуци), али један међу њима има право на престо (прворођени син одн. његов син; ако је прворођени син умро онда другорођени син итд.). Остали чланови владајуће Династије имају способност али не и право да постану владоци (чл. 37 Устава); они имају само пасивну квалификацију за престо. О праву би се могло говорити само онда, ако би остао свега један члан Династије у животу; по чл. 37 Устава изгледа да Народно претставништво не би могло бирати за Краља лице ван Династије доклегод има једног мушког члана Династије. Тај једини члан имао би право на престо, али се ипак не би могао мимоићи његов „избор“ од стране Народног претставништва; то лице не би заузело престо *ipso iure*, већ после извршеног избора. То лице има субјективно право да буде изабрано, али не право да и без избора заузме престо.

Уставно право на престо је чисто субјективно јавно право. Оно је признато једном нормом и може само нормом истог реда да се укине или модифицира. Ван неке норме и мимо ње оно не постоји; не постоји, како каже Г. Јелинек, неко стечено право на престо које не би могао правилно изведен ред престолонаслеђа да измени; ниједно субјективно јавно право, па ни ово, не може да буде изнад правног поретка.

На основу Устава постоји и право на регенство али само уколико је престолонаследник пунолетан. Иначе, регенти се именују или бирају. Између уставног прописа и задобивања регентског положаја провлачи се један посебан креациони акт. Без тога акта не може постати намесник лице које није престолонаследник. Али лице одређено Краљевим актом или избором стиче право да буде признато као намесник одн. санамесник Краљевске власти на основу тога акта одн. избора, који се врше по одредбама Устава.

Обичајно право је редак, и све ређи, извор субјективних јавних права. Писани закон, пак, најчешћи је извор. Према стварању субјективних јавних права он стоји ипак у разноликом односу. Мањи део права може се извести непосредно из закона,

тима што су се стекле чињенице за чије постојање закон везује директно рађање неког субјективног јавног права.¹⁾ То су, на пример, извесна статусна права. Тако, Закон о општинама у § 16 прописује да су „државни службеници и јавни самоуправни службеници, као и свештеници, по закону чланови општине у којој је њихово стално службено седиште“. Истоветна је одредба § 12 Закона о градским општинама. За задобијање чланства у општини где службују, није овим лицима потребан никакав нарочити акт. Самим тим што су постали јавни службеници у једној општини, то је чињеница за коју закон везује чланство у овим случајевима, они су постали чланови дотичне општине *ex lege*. То важи и за оне становнике општина који су у једној општини били настањени 10 година без прекида и уживају часна права; они су „по закону“ стекли чланство те општине (§ 17 З. О. и § 13 З. Г. О.). Негативна права такође настају директно из закона; она могу бити само вређана, али не и створена управним актима.

За стварање одн. уживање већег дела субјективних јавних права потребна је једна специјална акција: акт власти, избор и т. сл. Код политичких права, нарочито, потребан је овакав креациони акт да би се од пасивне квалификације, која још није никакво право, стекла активна квалификација преко које се добива субјективно јавно право. Кандидат за народног посланика (лице са пасивним бирачким „правом“) треба да буде изабрато па да би добило право на чланство у Скупштини. Избор је интермедијарни креациони акт. Избор или именовање је потребно и за члана Сената; избор или „одређивање“ („нарочитим актом“ одн. тестаментом) за намеснике Краљеве; избор или посебно „одређење“ за Краља уколико нема престолонаследника итд. За јавног службеника потребан је акт постављења, понекад условљен избором (за лекаре, за наставнике универзитета), понекад претходном консултацијом неког тела (за судије виших судова).

¹⁾ Има и још изразитијих случајева непосредности, кад закон чак поименце означаи лице коме жели да пружи одређено субјективно право. Такав пример имамо у чл. 36 Устава, у коме је тадашњи владалац *pompatiim* био означен (Он је, истина, владао, пре Устава, али је Устав дао формално нову основу Његове владавине, потирући све раније основе: Закон о краљевској власти и врховној државној управи, а преко њега Видовдански Устав и т. д.). Но и обичним законом се стварају тако строго индивидуалне правне ситуације. Такав закон назива се *привилегија* у најужем смислу речи или *индивидуална привилегија*. Под привилегијом се иначе разуме свака посебна норма која одступа од општих прописа и регулише нарочито правни положај појединца или поједине ствари (или више њих али не све истоврсне случајеве). Латинска реч *privilegium* компонована је од речи *privus* и речи *lex*; *privus* значи: сваки за себе, поједини, а *lex* закон. Српски се каже још и *повласица*, ма да иначе та реч означаје још многе друге ствари (концесију, овлаштење и т. сл.). Напоследку се овакви акти зову још и индивидуални закони, за разлику од специјалних закона који важе за читаву групу лица. Најчешћи случајеви ових, иначе ретких, аката јесу: Закон о изванредном признању службе Х. У., Закон о изузетном примању у држављанство Н. Н. и т. д. У новије време се овакви акти доносе у виду решења Министарског савета или резолуције једнога Дома Народног представништа (чак и једног одбора Дома), па се ти акти доцније озакоњују („примају на знање и одобравају“) финансиским законом. Пракса свакако неправилна, јер садржај закона онда обично није познат.

Чисти управни акт појављује се у два вида при заснивању субјективних јавних права. Једанпут, он је обавезан; други пут само факултативан. Обавезан је обично декларативан управни акт; факултативан, прави конститутиван акт. Кад је управни акт обавезан, субјективно јавно право има свој извор само у закону, али за његово реализање, за његово практично оживотворење, за трансформацију једног апстрактног и виртуелног права у актуелно, потребан је управни акт. Управни акт не производи тада субјективно јавно право, али конкретизира и прецизније индивидуализира стање које је закон поставио као основ и као услов субјективног јавног права. Другим речима могла би се ситуација овако објаснити: појединац из самог закона (*ex lege*) стиче субјективно јавно право одн. захтев на једну управну делатност, на један управни акт, на основу кога ће тек бити у стању да стекле садржину права у питању. Један пример ће то илустровати: државни чиновник стиче после три године беспрекорне службе у једној групи право на прву периодску повишицу те групе. Али да би добио *de facto* ту повишицу, да би примио вишак припадности који претставља та повишица, мора да је издат један управни акт којим се утврђује право на повишицу. Без таквог акта, повишицу је немогуће добити. Државни чиновник не може принудити финансиску управну власт да му изда повишицу плате на основу закона већ само на основу управног акта којим се та повишица признаје. Напротив, чиновник је у стању правним средствима принудити надлежну управну власт да му изда акт о признању повишице (у крајњем случају тужбом на управни суд). Доцније призната повишица производи дејство *ex tunc*, од дана кад су се стекле околности за које закон узима стичање права на повишицу, кад су навршене три године службе у групи.

Код заснивања неких других субјективних јавних права управни акт делује творачки, закон не одређује сам тако индивидуализирану и конкретизирану ситуацију која ео *ipso* утиче на стварање права, већ управној власти препушта да учествује при стварању права слободније и невезаније. Она то већином чини у домену своје дискреционе моћи. Она формално ствара управним актом право *ex po*во (дозволом, концесијом, овлашћењем, уступањем, публицистичким обећањем итд.). Закон само овлашћује на стварање права, омогућује управној власти да их заснива, али без одређеног управног акта не би та права уопште ни постојала. Појединац нема права захтевати ни издавање самог акта, а још мање би могао обавезно аспирирати на само право који би акт садржао ако тога акта нема. Без управног акта нема тада субјективног јавног права. Акт се истина доноси на основу закона, али право се не изводи из самог закона већ из управног акта; закон је даљи извор одн. основ субјективног права а управни акт ближи и непосредни основ. У горњем случају управна власт својим актом само констатује, истина ауторитативно, да су се стекле околности законом предвиђене и да има да се примени респективна норма, она излаже што закон хоће (проналазећи баш прави закон, праву норму). У овом последњем случају управни акт допуњује закон, јер сам закон тако хоће.

Место из закона, једно субјективно јавно право може се добити из правне уредбе (уредбе са законском снагом) и из аутономног статута једне јавноправне корпорације. Оно се може још добити на основу правне уредбе или на основу аутономног статута преко једног управног акта. Како правна уредба и аутономни статут имају своју базу у једном закону, који овлашћује на доношење тих норма (у крајњој линији и на уставном пропису који дозвољава делегацију законодавне власти), то оваква субјективна јавна права имају свој многоструки суперпозирани основ: устав, закон, уредба (аутономни статут), управни акт. Важно је то разликовање нарочито ако би се поставило питање укидања субјективних јавних права²⁾.

Др. Фрања Горшић, Ген. инспектор Мин. унутр. послова — Београд

ИЗЈЕДНАЧЕЊЕ ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА

I

У границама овог написа нећемо говорити о томе у које све проблеме правног живота задире пројект јединственог Грађанског законика (Грз.), већ ћемо се ограничити на констатацију да је управо непрегледан низ оних питања код којих може доћи до размимоилажења у схватањима грађанства појединих правних подручја која постоје из доба пре Уједињења. При томе не треба толико мислити на нове непосредне међусобне сукобе тих јединки, колико на ону маркантну појаву која се испољава у протестима појединих, а понекад и више јединки противу насиља нанетог им од стране законодавца. Непослушност ове врсте изискује пажњу како општих тако и правних социолога, пошто је у питању отпор једног дела друштва противу целине којој уосталом ни једна од интересних група не пориче право да приликом изједначења законодавства интересе делова жртвује интересима целокупности. Па кад је баш тим речима изражен, донекле, и задатак Државе у погледу стварања јединствених закона, то отпор јединки о коме је реч, треба назвати отпором противу начина, боље речено противу метода којим Држава предузима унификацију извесне законске материје.

То је уједно и доказ за погрешност тезе да је Држава при изједначењу сваког закона независна од Друштва. Према мишљењу једног од најистакнутијих правних социолога нашег века,

²⁾ Литература: Драгослав Б. Јовановић, Појам закона, Београд 1923, стр. 41—44. *Georg Jelinek*, System der subjektiven öffentlichen Rechte 1919, II Aufl., S. 141, 147, 148, 154, 195, 200, 329—332.

Stengel — *Giese*, Öffentliche Rechte und Pflichten, Wörterbuch des deutschen Staats- und Verwaltungsrechts, 1914, III Bd, S. 5, 7;

Fritz Fleiner, Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts, 1922, S. 163, 167;

A. Valles, La validità degli atti amministrativi, p. 48—49;

Hinschius — *Kahl*, Privilegium, Wörterbuch des deutschen Staats- und Verwaltungsrechts, III. Bd. S. 197;

помоћног професора Черновичког универзитета Евгена Ерлиха¹⁾ стварно постоје само две законодавне области код којих се Држава појављује као независан нормодавац, а то су устројство војске и порески устав. Ту Држава поготову наступа суверено, док све остале гране законодавства изискују сарадњу Друштва. Међутим у погледу интензитета учествовања Друштва у законодавном раду а нарочито у припремним радовима, постоје знатне разлике. Према Ерлиху колаборација Друштва у припремном и законодавном раду може да буде диференцирана према критерију да ли се предмет законског регулисања састоји из давања норми за ново уређење политичког, душевног, привредног и друштвеног живота, или пак, да ли се установе и норме које већ постоје, без дирања у материјално-правну страну имају само узети у заштиту од вређања у будућности. Норме којима се постојећи правни поредак само учвршћује, могле би се назвати правом другог реда. Међу право другог реда спада и свеколико процесно право, јер се стварањем процесуалних прописа, по правилу, не доноси ново материјално право, већ регулише поступак за успешније остваривање материјалног права које већ постоји. Међутим, изузетно би могао и који процесни закон добити значај закона првог реда ако би законодавац приликом антиципативног доношења процесних норми привремено, док не буде изједначено и материјално право, хтео да донесе и извесне нове норме ради неодложивог уређења унутрашњег поретка на новој бази.

С обзиром на то што се већ налазимо у последњој фази наше опште процесне реформе, нека нам буде допуштено да као једну од најзначајнијих појава тог интересантног доба истакнемо једно опажање за које нам је са математичком тачношћу вазда била дата прилика чим је законодавац у процесним пројектима закорачио у област материјалног права. Сетимо се нарочито нашег новог Законика о судском поступку у грађанским парницама! Све док се је законодавац придржавао својих процесних проблема, за то његово кретање у области права другог реда није постојало ма какво нарочито интересовање Друштва које се задовољавало тиме што су као његови претставници сарађивали поједини научници и практичари. Ту је преовлађивало мишљење да о питањима како општег тако и специјалног процесног права имају да воде рачуна само стручњаци специјалисти. Стога социологу чудно, па чак и маринирано звучи запомагање правника старе школе када они у јавности траже да процесне законе треба ослонити на народно право. Напротив, сви смо били сведоци факта да се ни једна друштвена јединка није осећала нарочито угрожаваном док су процесолози решавали чиста процесна питања. Међутим протести су искрсавали редом чим се прочуло да се пројектује и која важна нова норма из области материјалног права! У овом погледу довољно је да потсетимо на обилу рекриминација поводом доношења прописа којима се Грађанским парничним поступком дира у Грз. (на пр. код регулисања поступка

¹⁾ Eugen Ehrlich, Grundlegung der Soziologie des Rechts, 1913 год., стр. 44

по тужбама због сметања државине, код регулисања поступка по споровима који проистичу из уговора о закупу и најму, итд.).²⁾ Знаке сличног покрета примећујемо већ и код оних правних установа које је Уводни закон за Закон о судском ванпарничном поступку преузео из Предоснове Грз. коју је недавно издало Министарство правде, стављајући их на територији целе државе унапред на снагу (§§ 10 до 25 поменутог Уводног закона). Једном речју, осетљивост широких редова грађанства појављује се увек када законодавна власт при доношењу норми другог реда улази у питања која подлежу регулисању нормама првог реда. Па кад у сваком таквом случају реакција Друштва наступа тако тачно, зар се може посумњати у отпор свију друштвених јединки чим буде дошло на ред питање доношења основног материјалноправног закона грађанства? Југословенски јединствени Грз. је закон првога реда *par excellence*! Он је закон над законима и врхунац југословенског законодавства.

II.

Узимајући у разматрање питање наклоности правних јединки ка априорној опозицији противу јединствених законских пројеката, треба да се сетимо учења социологије да је претходна асимилација правних подручја која сачињавају целокупност, неминовна претпоставка за изједначење општег Грз. Без довољног претходног изједначења друштвеног живота законодавац не треба да рачуна добрим пријемом јединствених грађанскоправних норми од стране оних јединки код којих још не постоји убеђење о потреби мењања досадашњег поретка. Монтескије подвлачи конзервативно мишљење друштвених јединки реченицом да је велики случај када закони једног народа могу одговарати и другом народу. Држава, укидајући „старо“ право, излаже се неминовно приговорима незадовољних друштвених јединки које прибегавају разним методама давања отпора. Богишић каже да уместо новог поретка долази само неред и хаос.

Претпоставка коју смо назвали друштвеном нивелизацијом, састоји се у томе што на основу искустава стечених у синбиози, све јединке стоје на гледишту да је јединствено регулисање извесне правне установе постала потреба целине. Докле год нема овог јединственог гледања на проблем, Држава при доношењу односних јединствених правних прописа никако неће

²⁾ Да ли није отпор Друштва када на пр. србијанска правна јединка преко својих проминентних правника форсира да се *новим Законом о иштуцима* поновно заведе иступно кажњавање чисто грађанскоправних кривица? Из низа тих „чињеничних стања“ да наведемо само промашене иступне санкције за сметање државине (оживљавање ранијег § 375 а срп. Кз.), као и иступно кажњавање непошлушног закупца или кираџије кога и онако погађају изврше санкције предвиђене параграфом 308 Закона о извршењу и обезбеђењу (ранији § 355 в срп. Кз.). Мада је наш правни живот богат пројекцијама сваке врсте, он досада ипак још није исполио класичнијег примера активне резистенције против озакоњавања прописа који су иначе добри и савремени, него што је то случај код накнадног обарања прописа §§ 548 до 554 Гр.п.п. (по тужбама због сметања државине) као и код читавог низа других прописа којима је Гр.п.п. закорачио у област Гр.з.

www.проћи без прекора. Па и изједначење Грз. је утолико теже уколико друштвене јединке успевају својим одвајањем од целокупности. Из великог броја примера да напоменемо наше чувено „шеријатско“ право које у својој суштини није ништа друго до један класичан анахронизам из турског доба. О законодавном изједначењу, међутим, ту неће бити ни говора све док претходно не буде дошло до друштвене ликвидације привилегија наших суграђана исламске вере било услед колективног напуштања ислама било услед реперкусија модерних друштвених реформи које се проводе у Турској Републици.

Нарочита је осетљивост друштвених јединки онда када приликом изједначавања права законодавац прибегава методу проширивања правних норми једне јединке на све остале. Отпор „запостављених“ и „подјармљених“ јединки угрожаваће сваку корист овакве законодавне акције. Енглези већ одавна знају да друштвеним јединкама које су јаке, не треба порицати право да живе према својим посебним нормама. Право није продукт јачега, већ плод Друштва и друштвеног развитка. Тек међусобно прилагођавање јединки могло би довести до онога степена консолидације када буде настала и потреба за законим уређењем на новој бази. Држава ће моћи да са своје стране утиче на овај процес, користећи се већ постојећим елементима (на пр. предусловима које дају политичко уједињење, већ проведене законске реформе, моћне друштвене централне организације итд.). Чак и доношење из основа нових норми ће Држави понекад поћи за руком, ако у одговарајућој фази друштвеног развитка норме које су досада одговарале, више не буду задовољавале ни најјачу јединку која их је до сада примењивала. Држава само треба да помогне организацију и рад друштвених центара којима је задатак да ново друштвено стање буде добило одјека у захтеву свију правних подручја за новим адекватним законим уређењем. Значи да Држава треба да буде на чисто да се метод изједначења права првог реда ни у ком случају не може састојати у натурању права једне јединке осталим јединкама. Тежиште проблема је у томе да све јединке добровољно пристану на ону компромисну формулу која се на основу свестраног проучавања показала као најбоља. Убрзање тог претходног развитка у Друштву много зависи од иницијативе и делатности меродавних органа Врховне државне управе. Намеће се питање које су мере прикладне да се рано евоцира убеђење свију друштвених јединки о потреби јединственог Грз., као и она хомогеност и хармонија између припремања духова и састављања законских пројеката о којој је била напред реч. Којим се начином може што брже да дође до резултата да изједначење Грз. постане захтев Друштва? Држави би затим припао у део само задатак извршиоца тог захтева.

III

Пре но што дамо одговор на постављено питање, треба да скренемо пажњу на то да није по среди неки прост законодавно-политички метод, него један програм огромних облика.

Мишљења смо да суштину овог тешког проблема најбоље објаснимо класичним примером који нам пружа Швајцарска. Поцепаност швајцарског права била је од вајкада велика. После Француске револуције у некојим је пределима важио Code civil, док су се Кантони бернске групе решили за аустријско право. Кантони циришке групе, опет, имали су свој „Циришки законик“ који је био саставио чувени Блунчли (Bluntschli). У току деветнаестог века број кантоналних кодификација постао је још већи. Правна је поцепаност постигла свој врхунац. Под утицајем Ватиканског концила дошло је 1874 године до јединственог Брачног закона као и до Закона о матицама грађанског стања. Покрет који је тражио изједначење целокупног грађанског материјалног права, дакле исти покрет који узима маха и код нас, отпочео је тек године 1877, пошто се дошло до убеђења да разноликост права наноси велику штету нарочито трговачком и меничном саобраћају. Год. 1881 довршено је јединствено Обвезно право као и Савезни закон о личној пословној способности. Тек 1884 године Удружење правника отпочело је са припремама око издања швајцарског грађанског права које је до тада важило у појединим кантонима. На овом је основу бернски професор Еуген Хубер успео да у год. 1886 до 1893 начини први систем швајцарског грађанског права. Већ године 1893 Правосудно одељење саставило је један пројекат општег швајцарског Грз. и позвало владе свију кантона да дају своја мишљења на израђени нацрт. Хубер је послата мишљења употребио при изради свог нацрта Грз. У годинама 1893 до 1897 дошло је до читавог низа пројеката Грз. Међутим тек 1898 год. референдумом признато је Савезу право доношења јединственог швајцарског Грз. Сада је пут био слободан. На дан 28 маја 1904 године Савезни савет спровео је Савезној скупштини посланицу као и Хуберов предлог Законика. Хубер је много утицао и на коначну редакцију. Може се с правом казати да је швајцарски Грз. од 10 децембра 1907 године Хуберово дело. Тако исто потиче од Хубера и Додатак са обавезним правом од 30 марта 1911 године.

Из напред изложеног се могу видети поједине фазе огромног рада око швајцарског Грз. Треба додати да је швајцарски Грз. међу најуспелијим кодификацијама грађанског права. Законик се одликује савременим социјалним, неримским духом, као и лепим народним језиком. Понекад је чак и раније кантонално право остављено на снази као обичајно право.

IV

Паралела наших прилика и прилика које су у Швајцарској постојале на измаку прошлог века, могла би нама послужити као полазна тачка за читав низ важних закључака. Међутим у представљеним границама можемо да укажемо само на швајцарски поступак као пример како модерна правна држава при стварању закона првог реда има да врши и функције социјалног органа. Право је функција живота, док је законодавац извршилац воље онога Друштва које од Државе тражи оживотво-

рење већ пронађеног компромисног решења по коме се Друштво афирмира као нова јединка више врсте, еманципована од свију федералистичких настојавања појединих интересних група. Швајцарски је случај доказ да упоредна еволуција Друштва и Државе може да буде само резултат једне дугогодишње напрегнуте колаборације Друштва и Државе. Ток унификације у Швајцарској јасно показује два главна стадија. Стадију доношења Законика претходио је студиј духовног спремања без којег се наступ Хуберов не да ни замислити. Друштвена сарадња у овом првом стадију трајала је пуних 20 година, док цео рад око изједначења Грз. обухвата чак и период од 30 година!

Друштвена колаборација у првом стадију швајцарског покрета за изједначење Грз. показује се као развитак огромних димензија кроз који је прошао швајцарски народ. Делатност чији је терет сносило Удружење правника, обухвата: прикупљање и објављивање целокупног партикуларног грађанског права ма које врсте; проучавање и попуњавање градива; упоређивање и изучавање законских прописа правних јединки као и њиховог обичајног права; публицитет побуда како појединаца тако и интересних група; проучавање поднесених предлога и давање праваца за састав законских пројеката; састављање и објављивање пројеката; а упоредо са свим тим радовима швајцарски су правници извршили један претходни рад о коме код нас још нема ни духа ни слуха: они су успели да начине систем швајцарског грађанског права! Понављамо: сви ти огромни радови сачињавају тек припремни стадиј за доношење новог јединственог Грз.!

Намеће се питање организаторског значаја, наиме питање концентрисања припремних радова на једном месту. Држава, државни органи, а нарочито ни једно од постојећих надлештава Врховне државне управе, нису кадри да добро обаве овај велики рад. За то нама је потребна једна средишња друштвена организација чија ће делатност бити под најширом контролом јавности. Мишљења смо да је и Југославији куцнуо час да приступи установљавању једног аутономног Института за законодавне радове, а ако меродавни мисле да установљење те установе још није могућно, ми би требало да, по угледу на Швајцарце, мислимо на оживљење Удружења југословенских правника коме ће бити циљ да послужи као центрум за припремне радове око будућег изједначења југословенског грађанског права.

Без ангажовања једне средишње друштвене установе за колаборацију при изједначењу југословенског грађанског права, не треба ни мислити на могућност доношења једног грађанског кодекса који не би био подвргнут ефемерним утицајима и мењању од стране наших законодавних чинилаца као и њихових овлашћених и неовлашћених уредбодаваца. Међутим наш Законик грађанског права треба да нам буде законодавно уједињење, једно ремек дело социјалног века, један савршен језични узор. Околност што је Валтазар Богишић као појединац дао један савршен законодавни рад, не противи се нашој тези, него ју чак и поткрепљује. Богишићу је

његов Општи имовински законик за Кнежевину Црну Гору тако класично успео само зато јер је он, гениј конкретности, претходно сам обавио припремне радове око доношења поменутог Закона, објавивши скупљено обичајно право јужних Словена. Богишић је сам обавио онај колосални рад који може добро да обави само једна солидно организована средишња друштвена организација. Поводом недавне прославе стогодишњице рођења великог јуто-словенског правног социолога није довољно наглашаван утицај Богишићевих радова на швајцарску кодификацију грађанског права. Па кад нама тешко пада да се непосредно користимо Богишићевим методом озакоњавања права првог реда, то ће наши меродавни можда показати већу наклоност ка усвојењу швајцарског метода који није ништа друго до Богишићев метод који је разрађен до танчина. Само овим методом ми ћемо за неколико деценија добити Грађански законик у виду савршене синтезе наших народних, правних, социјалних и привредних тековина. Можда ће у том Законику бити место и за коју норму коју је Богишић сматрао као народну и савремену...

Др. Дионис Година, адвокат — Београд

ПОГРЕШНЕ ОДЛУКЕ О ПАРНИЧНИМ ТРОШКОВИМА С ОБЗИРОМ НА § 143 ГРПП.

(Потреба објављивања судских одлука)

Наш нови грпп. као и нови закон о извршењу и обезбеђењу узаконили су у погледу парничних трошкова такозвано начело апсолутног накнађивања парничних трошкова. По томе начелу странка која је побеђена треба да сноси како трошкове своје парничне делатности, тако и трошкове који су проузроковани противнику победиоцу. Она парнична странка међутим, која је у спору победила, нема да сноси баш никаквих трошкова и стога је суд дужан, да одмери победиоцу све трошкове и да осуди побеђену страну на плаћање свих трошкова: за опомене, за издавање пуномоћија, за судске таксе, трошкове и награду адвоката, за састављање писмених поднесака, за обављање рочишта, за сведочку дангубу, за вештаке, итд. итд. Ово је јасно прописано у §-у 143 грпп.

Све док не ступи на снагу нови Правилник о наградама адвоката, мора се као законски основ праведне одлуке о трошковима а за подручје београдског Апелационог суда узети у обзир Правилник о наградама адвоката од 25 априла 1930 г. (Службене Новине бр. 100/30). Овим се Правилником прописују награде које припадају или ће се досуђивати адвокату кад између њега и странке нема уговора о награди. На подручју београдског Касационог суда међутим створила се пракса противна слову и смислу §-а 143 грпп. и судови никако не досуђују на име трошкова онолику суму колико властодавац-победилац мора да плати своме

адвокату на основу поменутог „Правилника“. Ови судови обично досуђују три до четири пута мање од износа означеног у Правилнику, а разлику је дужна да плати странка, иако је у спору победила. Могли бисмо назначити безброј одлука о трошковима, где су досуђени и мањи трошкови и где су према томе странке дужне да сносе скоро целокупне парничне трошкове, иако су победиле и нису ничим скривиле што су биле увучене у један неоснован спор. Стога ова ничим оправдана и незаконита пракса овдашњих судова има такођер за последицу да се покрећу спорови који су стварно и правно неосновани, и да се изјављују призови, рекурси и ревизије, иако су ови правни лекови исто тако неосновани. Несавестан парничар зна напиме да ризикује само парсто динара трошкова и да неће с обзиром на важећу праксу сносити никаквих других последица ако не победи, односно да може некажњено одуговлачити спор и оптерећивати судове. Судије на другој страни штите несразмерно ниским одмеравањем трошкова нечасне дужнике и наносе огромне штете онима који у спору основано штите своје правне интересе. Још је тежа ствар кад виши судови за велику дангубу и савестан труд, за научно разрађене правне лекове, за припремање и заступање код тешких призивних расправа досуђују на име призивних трошкова свега двесто до тристо динара, иако је вредност спорног предмета од преко пола милиона! Таквим се поступком унижава свака правна делатност, огорчавају се странке, вређа се правни осећај и ствара се без потребе зла крв и неповерење, јер онај који спор добије — сем осталог — принуђен је противно јасним законским прописима да претрпи знатну штету и да плати оне трошкове, које му судске власти без икаквог разлога и без икаквог критерија нису досудиле, а које је он по „Правилнику“ дужан да плати.

Нови јединствени „Правилник“ о наградама адвоката требао је да ступи на снагу с новим Грпп.; требао је даље да ступи на снагу 1 новембра 1934 г. Али решење овог важног питања ни после толико времена још није уследило.

Шта да се дакле ради у циљу да се сврши са садашњим погрешним одлукама о трошковима?

Према горе изложеном требала би свака странка која је у грађанском спору победила, а којој је суд на име адвокатских трошкова досудио мањи износ од онога предвиђеног у сада важећем Правилнику, да се пре свега жали вишем суду. Ако виши суд не удовољи таквом рекурсу, онда ваља, — за разлику између износа судом одмерених трошкова и оних трошкова које странка мора да плати своје адвокату на основу поменутог Правилника, — подићи тужбу против државе а на основу чл. 25 Закона о судијама редовних судова од 8 јануара 1929 г. (Сл. Новине 8 I 1929 г. бр. 7) ради повреде прописа §-а 143 грпп.

На тај начин обештетиле би се странке којима судови при вршењу службене дужности наносе штету одмеравањем трошкова испод износа означених у Правилнику; разгетрили би се судови од неоснованих спорова и правних лекова, јер свако би добро промислио пре него што би поднео неку неосновану тужбу или неосновани правни лек; појачало би се поверење у судове и по-

јачала би се правна сигурност угрожена од сличних незаконитих одлука; подигло би се правосуђе, јер оно дели исту судбину с духовним и материјалним стањем правозаступника. Нема доброг правосуђа без добрих и материјално обезбеђених адвоката и обратан!

Повреде закона, ма у чему се састојале, као и неправедне и незаконите судске одлуке стварају огорчење, руше основне темеље саме државе и стога је дужност свакога да таквом стању одлучно стане на пут.

О другим грешкама првостепених и призивних пресуда требало би такођер повести јавно рачуна, а нарочито је неопходно потребно да се објаве и отштапају све пресуде и сви закључци Апелационог суда у Београду. Овом је суду задатак да даје тон и да служи за пример другим апелационим судовима у држави. Углед и понос сваког правника тражи једнообразно и темељно решавање спорних питања а то ће се постићи објављивањем и коментарисањем односних одлука. Тиме ће престати жалбе наших властодаваца, да се у појединим случајевима судским пресудама уопште не решава ни стварно ни правно питање које је предмет спора, као и да образложења појединих пресуда нису на потребној висини! Једнообразним, савесним, ревносним и темељним решавањем правних ствари престаће и одиозни захтеви, да се тужбама против државе заштите повређени интереси грађана. Стога треба да свако објави достављене му одлуке наших судова са својим напоменама или без њих. Објављивањем решења појединих конкретних случајева унапредиће се судска пракса, подићи ће се правни ниво образложења судских одлука, а преко такве јавне контроле и јавне критике ојачаће правна сигурност и шириће се правна култура. Досадашње рубрике наших стручних часописа о судској пракси непотпуне су и недовољне. Објављивањем међутим што већег броја примерних а нарочито погрешних одлука указаће се на оно што је добро у нашем правосуђу и истребиће се свако зло. Ово ће бити уједно најбоља школа за правно васпитање свију нас.

Милорад В. Кукољац, судија Среског суда — Аранђеловац

О ПРВОМ ОСНИВАЊУ ЗЕМЉИШНИХ КЊИГА

Поступак исправљања. — Кад повереник испише земљишне књиге за територију целог среза и преда их надлежном среском суду, суд ће наставити поступак потребан за исправљање земљишне књиге, као и за утврђивање свих стварних права, нарочито хипотекарних права, која терете земљишта уписана у земљишну књигу — § 23. од. 3. зак. о оснивању. Овај поступак суда назива се поступак исправљања, а у њему се нарочито имају утврдити поред заложних права стечених још пре отварања земљишне књиге, и све службености, које нису још приликом из-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

виђаја код оснивања земљишне књиге утврђене, као и сва остала друга права прикладна за књижне уписе као на пр. право закупа, прекупа и т. д. — § 40. зак. о оснивању и § 9. зак. о земљ. књигама. У овом поступку морају се и сви они, који на основу права стеченог и пре отварања земљишне књиге, траже да се стање утврђено у земљишној књизи мења, било у погледу тамо установљеног власничког права, било само у погледу поседовних одношаја, или иначе траже ма какву промену односно исправку у земљишној књизи — § 40. тач. 1. зак. о земљ. књигама, — пријавити са тачно означеним захтевом и доказима за исти.

Пријаве које странке подносе у току поступка исправљања, морају се поднети у року који одређује Министарство правде објавом првог прогласа о увођењу поступка за исправљање и дана када земљишна књига почиње да функционише — § 38. зак. о оснивању. Овај рок не сме бити краћи од шест месеци, нити пак, дужи од годину дана — (§ 39), а његово пропуштање везано је за губитак права странке, да се доцније са пријавом јави, јер закон изрично забрањује повраћај у пређашње стање у случају пропуштања рока, као што не дозвољава ни продужење овога рока за поједине странке — од. 2. § 39. зак. о оснивању.

Дакле, последица пропуштања огласног рока јесте губитак права на остваривање захтева, те сва права после овога рока, која су трећа лица стекла на земљиштима уписаним у земљишној књизи, не могу се нападати и ништити ранијим захтевима. На ово се странкама има и у самом прогласу да скрене пажња, јер се после рока за пријаву претпоставља, да је стање у земљишној књизи, противу кога није поднет никакав приговор или захтев за измену односа оптерећење каквим стварним правом, — тачно правно стање уписане непокретности, те сва доцнија права, која трећа лица буду конституисала остају. Ово нарочито важи за пријаву старих терета — хипотека — који се сви без изузетка морају пријавити у остављеном року, у коме само случају задржавају свој ранији ранг. Иначе, ако би интересовани пропустили овај рок и пријавити своја хипотекарна права, изгубили би ранији ранг за иста, а поред тога дошли би у опасност, да им се право потпуно изигра на тај начин, што би неко треће лице пријавом новог терета исцрпело целокупну вредност залоге. Ранији поверилац са старим теретом ако би исти пријавио после пропуштеног прогласног рока, а после новог заложног повериоца, не би имао јачи ранг, већ слабији, нити би могао противу установљеног права приговорити.

Све пријаве које се односе на захтев промене уписа у земљишној књизи, чиме добијају дејство јавности за сва трећа лица, то сва права која би била стечена после забележбе ове пријаве, могу се стећи само с обзиром на ове пријаве. Ако се пријављују заложна права или која друга права, која су предмет уписа у земљишној књизи, мора се у пријави назначити земљишнокњижни уложак и његова ознака, коју он у овој књизи има, какво се право захтева и првенствени ред за исто, као и на чему се захтевано право и првенствени ред оснива, са доказима за то, који се

подносе уз пријаву или се назначује где се они налазе — § 45 зак. о оснивању.

По свакој пријави која се односи на захтев за измену власничког права или поседовних односа утврђених у земљишној књизи, ако није доказано да по предмету ове пријаве тече парница, одређује се по службеној дужности рочиште за расправу, у коме поред пријавиоца учествују и лица противу којих је пријава управљена, као и сва друга лица, која су према садржини земљишне књиге у овоме ма на који начин правно заинтересована. Ово значи, да се по пријавама ове природе, ако се већ по предмету њиховог захтева води спор код редовног суда, да се исте имају само забележити у земљишној књизи, а да се по њима рочиште и не одређује, што опет јасно показује, да се ни у поступку исправљања мериторно не расправљају спорна питања — § 41. зак. о оснивању.

У случају да се по пријавама за измену уписа у земљишној књизи, који се односе на утврђена власничка права и поседовне односе, одреди рочиште за расправу, судија за исправљање ће, као и код првог оснивања, покушати да код учесника дође до споразума, у коме се случају тражена промена једноставно има извршити и у књигу уписати, са дејством земљишнокњижног уписа противу свакога, — § 42. од. 2. и § 44. од. 1. зак. о оснивању. Иначе ће судија по извиђајима ради утврђивања стања ствари, који се ако је потребно могу и на лицу места вршити, ако ови не дадну позитивне резултате у корист пријаве, упутити странку која тражи измену уписа на парницу, одређујући јој и потребан рок за исту, који се само из важних разлога може продужити — § 42. од. 1. зак. о оснивању. Упућена странка мора у остављеном року повести парницу, иначе пропуштање овога рока, као и губљење парнице, има за последицу брисање пријаве из земљишне књиге.

Када овај рок пријаве уписа у смислу § 40. зак. о оснивању одређен првим прогласом истекне, онда судија за исправљање другим прогласом позива све интересоване, да ако се сматрају повређеним у свом праву услед нових уписа учињених у првом прогласном року, да противу тога поднесу своје приговоре у року који се у прогласу одређује. Овај рок за приговоре не сме бити краћи од три месеца, нити пак дужи од шест месеци. И овај рок има сву строгост рока за подношење пријава по првом прогласу, а његово пропуштање има за последицу, да уписи учињени остају дефинитивни.

Са поднетим приговором поступа се исто као и са поднетим пријавама т. ј. и оне се одмах забележавају у земљишној књизи, по њима се одређује рочиште за расправу, резултат кога је и овде закључак о упућењу једне од странака на парницу. Разлика је само што у овом случају судија одређује која ће од странака бити упућена на парницу, док код пријава по првом прогласу упућује се странка, која је захтевала измену уписа (§ 42. и 48.). Исто тако и код приговора се странци одређује рок за вођење парнице, који тече од дана извршности закључка о упуту на пар-

ницу, а пропуштање овога рока или коначно губљење поведене парнице, има за последицу брисање приговора.

Све одлуке у поступку исправљања одређени судија доноси у форми закључка, а исте се морају доставити интересованим странкама — § 59. зак. о оснивању. Противу ових закључака интересоване странке имају право добијања у року од 15 дана надлежном окружном суду — § 65. зак. о оснивању и §§ 12. и 13. зак. о суд. ванпарн. поступку. Ако би се десило да интересована странка не буде обавештена о извршеном упису у току поступка исправљања, а странка сматра да би овај упис могла добијати са разлога неваљаности, онда она то своје право може остварити и према трећим лицима, која су на укњиженом праву стекла доцније за себе извесна права, у року од три године од протекла другог прогласа за приговоре — § 59. од. 2. зак. о оснивању и § 70. зак. о земљ. књигама. Разуме се да у овом случају странка противу првог имаоца укњиженог права у поступку исправљања, може подићи редовну тужбу и тражити брисање истог кад хоће, докле то право у опште по прописима грађанског закона није застарело, а остављени рок за приговоре односи се само на права трећих лица, која би после остављених рокова стекла какво право ослањајући се на стање уписано у земљишној књизи, а то само под условом, да странка није обавештена о упису у току поступка исправљања.

Поред погрешке у недостављању одлуке и необавештењу интересованих странака, може се десити, да странка која тражи упис у поступку исправљања на извесну парцелу, поуздавајући се у исправност ознаке парцеле у земљишној књизи, да погреша, услед погрешне ознаке у самој земљишној књизи, те да се на ову парцелу не односи право чији се упис тражи. У том случају странка може своје право понова пријавити у року од три месеца од дана протекла другог прогласног рока за приговоре. Противу оваквих накнадних пријава интересоване странке, које желе да поднесу приговор, имају исти поднети у року од даља три месеца по истеку рока за поновне пријаве. Сви ови накнадни рокови имају исте последице као и ранији рокови из првог и другог прогласног рока, а имају се објавити у другом прогласу за приговоре — § 60. зак. о оснивању.

На крају треба истаћи, да се у рокове одређене у овом поступку имају изузетно рачунати и дани судског одмора, недеље и празници, па чак и дани у којима се писмено налазило код поште, што значи да се рок не продужава ни због празника, као ни да се може писмено предати последњег дана рока на пошту. На ово треба, као на изузетак, нарочито пазити, јер је пропуштање рокова врло опасно по интересе странака, а последице овога пропуштања тешко се исправљају.

Са поведеним поступком исправљања дефинитивно се свршава и поступак оснивања земљишне књиге.

Др. Борислав Т. Благојевић, асистент Университета — Београд

ОСНОВ ПРАВА НАСЛЕЂА

(Свршетак.)

Ако упоредимо добре и рђаве стране институције наслеђа, нарочито онакве какве постоје у данашњем буржуаском друштву, а посебно у земљама са јако развијеним капиталом (новчаним или рентним), оцена не би испала много повољна, можда чак поражавајућа, за установу наслеђа. Отуда су се, у току деветнаестог века, имајући у виду рђаве стране наслеђа, које нису ни малобројне ни значајне, све школе социјалних тенденција изјашњавале против наслеђа, тражећи његово укидање. Ипак, поставља се питање да ли су рђаве стране наслеђа такве да неминовно намећу укидање ове институције, т. ј. уништење како њених рђавих тако и добрих страна, или је пак могуће и чак потребно сачувати ову институцију, задржавајући њене добре стране и одстрањујући рђаве. И то се питање поставило како у земљама буржуаског уређења тако и у земљама са колективистичким уређењем, Совјетској Русији. Одговори су били различити, чак и њихово остварење, но ми мислимо да је друго гледиште тачније: потребно је задржати институцију наслеђа, задржавајући само њене добре стране и отклањајући рђаве, т. ј. регулисати је тако да она одговара интересима друштвене заједнице. Институција наслеђа је један од израза у којима се манифестује друштвени живот, а несумњиво је да се он манифестује у облику везе која постоји између де сциус-а и његових потомака а каткада и других сродника, и то било у облику старања које једна генерација, и поред проширења акције у овом погледу од стране државе и осталих јавних организација, показује у одгоју и васпитању друге генерације, било у облику заједничког интереса генерација у погледу извесних предмета. А та манифестација друштвеног живота постоји и постојаће, вероватно, и у будуће, и то у свима облицима друштвеног уређења, разуме се са различитим обимом дејства: у буржуаском друштву она ће бити ширег обима због јаче развијених егоистичких тежња (појединца или породице, која је, према друштву као целини, егоистичка јединка) и интересне базе на којима се овај однос заснива; у колективистичком друштву она ће бити ужег обима због слабијих егоистичких осећања (породица је права ћелија друштва јер је заснована на сасвим другој основи него друштво као такво: породица је заснована на узајамној љубави између чланова који, опет, обухватају само брачне другове и њихово потомство и каткада родитеље брачних другова, а држава је израз економског статуса; она је, у оном облику каква буде тада постојала и под именом који буде тада имала, технички регулатор чињеница) и нестанка или ослабљења материјалних интереса у овој области. Институција наслеђа, као одблесак животних односа, намеће се као потребна. А како, по нашем мишљењу, свака правна институција није ништа друго до израз животних односа, па према томе и чињеница јер животни односи нису ништа друго него различите комбинације чињеница,

и како свака правна институција има свој основ у самим чињеницама, у фактима, који је у једном моменту намећу друштву као неизбежну, то и оправдање једне правне институције, њено зашто, имамо тражити у тим чињеницама, у животним односима, што се опет, у правној науци изражава идејом општег интереса. Па како је институција наслеђа, онаква какву смо је изложили, један одблесак животних односа, то се и њено зашто, њен основ, њено оправдање, налази у тим животним односима који су је наметнули, који је још увек намећу као један принцип чија садржина има да буде одређена у разним временима на одговарајући начин, т. ј. онако како ће она најбоље одговорати потребама друштва, општем интересу. Отуда би на прво питање, питање основа самога права наслеђа као таквог, т. ј. као принципа, те према томе и саме установе наслеђа, одговор имао да гласи: животни односи (чињенице) који изазивају, детерминишу и елиминишу сваку правну институцију, који је исто тако и оправдавају дајући јој основ и разлог, намећу и оправдавају установу наслеђа, па према томе и наследног права као таквог, као једну од институција која је друштву корисна, разуме се само у облику и обиму у коме најбоље одговара интересима друштва, т. ј. животним односима.²⁶⁾ При томе треба одвојити установу наслеђа од установа својине, породице, државе, са којима она има многе везе, са којима она има заједнички извор и оправдање, али чија она није последица, већ се према њима налази у односу координације или чак и интеграције, мењајући се, истина, скоро у исти мах и у истом смислу као и горње институције, али ово све као последица промене њиховог заједничког извора и основа.

Прво питање, на које смо дали напред одговор, појављује се, у односу на друго питање које има да буде предмет овога чланка, као претходно, управо оно се може поставити само онда ако одговор на прво буде позитиван. Како смо ми заиста и дали позитиван одговор, т. ј. сматрамо да институција наслеђа има свога реалног оправдања и да, дакле, одговара потребама и стању односа у друштву, питање основа конкретного права, т. ј. овог или оног система деволуције наслеђа који би имао да најбоље одговара потребама друштва, добија свој значај и потребу правилног одговора и решења. У томе, пак, погледу, т. ј. у погледу организације права наслеђа потребно је руководити се идејом најбоље могућности задовољења интереса друштва, гледајући да се сачувају добре стране институције наслеђа а да рђаве буду отклоњене. Отуда се ово питање грана у три правца: 1^о која лица треба да буду позвана као наследници; 2^о постоји ли или би требало утврдити максималну границу вредности наслеђа једнога лица; и 3^о који су начини по којима једно лице може бити позвано на наслеђе.

1^о Институција наслеђа се оснивала у најстарије доба на постојању једне заједнице којој, према томе, припадају сва добра

²⁶⁾ О извесним другим објашњењима и оправдањима институције наслеђа, в. Jivojin Péritch: *Le Mysticisme dans le Droit de succession*, у *Revue générale du droit*, 1925, p. 40—44; 105—101.

једнога лица. Та је заједница била у први мах племе, али се доцније ограничила на породицу. Смрћу једнога лица његова је имовина, у колико ју је он имао као особену, прелазила у својину целе породице. То је био систем који је постојао у Србији пре доношења грађанског законика, у погледу наслеђа у задругама, а постојање овога система доказано је у целом свету.²⁷⁾ Индивидуалистичко схватање почетком деветнаестог века унело је у овом погледу корениту промену, стављајући на прво место појединца. Прелаз имовине једнога лица после његове смрти, заснива се на његовој вољи, јер је она свемоћна као што је и појединац свемоћан. Отуда се интестатско наслеђе сматра као претпостављени па чак и као прећутни тестамент *de cuius-a*. Разуме се да се ни у овом периоду времена осећање породичне заједнице није изгубило, мада је у великој мери било смањено и тако смањено је служило, у осталом најсигурније, као мерило за одређивање претпостављене воље умрлога без тестамента, т. ј. за одређивање лица која треба да буду позвана на наслеђе. Машинизација и индустријализација су унели у овом погледу нове измене. Појединац губи свој преобладајући значај, и друштво долази на прво место. Отуда се и одређивање лица која ће бити позвана на наслеђе врши с обзиром на интерес друштва, не губећи из вида, разуме се, ни друга два интереса: интерес породице и интерес појединца, који се нису сасвим изгубили, али који су добили ново значење и нов обим (они се неће потпуно изгубити ни у колективистичком друштву, само ће бити засновани, као што смо већ видели, на другој основи). С обзиром на оваква различита схватања, различито је одређиван и круг лица која треба да буду позвана као наследници. Две основне тенденције јавиле су се до сада, и обе су добиле израза и у позитивном законодавству. С једне стране долази тенденција неограниченог круга лица који могу бити позвати на наслеђе, и она се оснива на идеји породице као реалне установе која има преобладајући значај над појединцем. Ова је тенденција добила своју примену у немачком, енглеском, швајцарском и руском царистичком законодавству.²⁸⁾ С друге стране долази тенденција ограниченог круга лица која могу бити позвана на наслеђе. То је, тенденција која је добила примене у свима другим правима сем горе поменутих. Међутим њен обим је врло различит не само у разним периодима времена, него и у разним државама у исто време. Он зависи од друштвених односа и схватања, и показује општу тенденцију за смањењем овога круга.²⁹⁾

²⁷⁾ В. Fr. Engels; *L'origine de la famille, de la propriété privée et de l'Etat*, Paris, 1893.

²⁸⁾ В *Motive zu den Entwurfe eines bürgerliche Gesetzbuch*, Berlin, 1889, t. V; Edouard Jenks: *Digeste de droits civil anglais*, t. I-II, Paris, 1923, Lehr: *Eléments de droit civil russe*, t. I-II, Paris, 1877; Francis Mazuric: *La succession en ligne collatérale*, Paris, 1912. — Овај проблем, проблем ограничења или не круга сродника који могу бити позвани на наслеђе, изазвао је приликом доношења немачког грађанског законика, велику дискусију. В. о овоме: Barnhöft: *Zur Reform des Erbrechts*, Berlin, 1894; Hitrig: *Die Grenzen des Erbrechts*, Zürich, 1908, као и литературу наведену у чланку проф. г. Живојина Перића: *Le Mysticisme dans le Droit de succession*, у *Revue générale du droit*, 1925, p. 40—44; 105—111.

²⁹⁾ Ми се не можемо овде упустити у излагање сваког појединог система законодавства. Ипак да укажемо на еволуцију овога схватања у нашем праву.

При његовом одређивању потребно је руководити се разлозима који оправдавају институцију наслеђа, т. ј. њеним добрим странама. Отуда мислимо да се овај круг лица треба да сведе на све потомке декујусове а од предака и побочних сродника дошли би само они из прве линије (првог колена), док би даљи, и само претци у директној линији, били позвани на наслеђе једино ако су били на терету умрлога лица за време његовог живота, но ни у овом случају они не би на добрима добили право својине, већ само право уживања. На тај би начин институција наслеђа задржала своје добре стране: пружа могућност родитељима да, у случају неспособности за рад и привређивање, пруже својој деци потребна средства за живот; омогућава очување извесних добара која претстављају успомене једне породице и као такве су од интереса за читав низ генерација; врши компензацију за услуге које могући наследници чине или би били дужни да чине према *de cuius*-у (на пр. § 119 српског грађанског законика).³⁰⁾ С друге стране рђаве би особине биле отклоњене или умањене, јер би број наслеђа која би припадала држави постајао већи, а то је сасвим разумљиво с обзиром на проширење дужности државе и њену супституцију породици. То би у осталом одговарало и новој, ужој форми породице која се свакога дана ствара као неизбежна последица промене животних односа.

Док је аустриски грађански законик у своме основном тексту допуштао неограничен круг сродника који могу бити позвани на наслеђе (њему је следовао и српски грађански законодавац; в. Д-р Драгољуб Аранђеловић: *Наследно право*; Андра Ђорђевић: *Наследно право*; Д-р Лазар Марковић: *Наследно право*), ратне су новеле поставиле у овом погледу знатна ограничења (в. §§ 730—754). Југословенски је законодавац отишао и даље у овом ограничењу и предвиђа у Предснови грађанског законика наслеђе закључно са четвртом линијом, § 723:

„У прву линију спадају они, који од оставиоца као свога родоначелника проиходе, наиме његова деца и њихови потомци.

„У другу линију спадају отац и мати оставиоца с онима, који од оца и матере проиходе, наиме његова браћа и сестре и њихови потомци.

„У трећу линију спадају делови и бабе оставиоца са браћом и сестрама родитеља и њиховим потомцима.

„Од четврте линије позвани су на наслеђивања само прадедови и прабабе оставиоца.

„На ове четири линије брачног сродства ограничава се право законског наслеђивања“.

Да напоменемо да је у Француској законом од 31 децембра 1917, наслеђе сведено на сроднике до шестог степена. В. Ivon Bessis: *De la limitation de la successibilité en ligne collatérale*, Tunis, 1934.

³⁰⁾ Совјетско право иде још и даље и своди овај круг, т. ј. круг лица која могу бити позвата на наслеђе, само на потомке и брачног друга декујуса, а који се накнадо проширује и на лица која су неспособна да раде а била су на терету декујусу најмање годину дана пре његове смрти, а то без обзира да ли су лица у питању сродници или не — § 418 грађанског законика. Овакв узан круг је сасвим разумљив с обзиром на систем који постоји у Русији, а који, као што је то рекао познати професор Лионског универзитета г. Edouard Lambert, показује перспективе нашега капиталистичког права исто онако као што је законодавно дело Француске револуције пружало немачким и енглеским правницима при крају осамнаестог века, перспективе еволуције кроз коју су имала да прођу њихова национална права у току деветнаестог века. Он је, по речима г. Lambert-а, мађиско огледало — чаша воде Joseph Balsamo — у коме извезбано око правнога историчара већ види да се оцртавају основне црте новог правног система на коме иду сви народи ланашње међународне заједнице, бржим или спорјим темпом, под недољивим утицајем свуда истих сила друштвеног преображаја (*La place des codes russes dans la jurisprudence comparative*, р. 45).

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.R²° Као социјална и правна институција установа наслеђа постоји да задовољи један одређени циљ (који је у исти мах и њен узрок), и само ако је она организована и уређена тако да заиста служи задовољењу тога циља, она може и мора да постоји. Стога све оне примесе и особине наследнога права, које су до сада постојале и постоје, а које значе онемогућавање остварења овога циља и претстављају његове рђаве стране, треба да буду отклонене. Једна од тих особина данашњег наследног система је и неограничена вредност наследне масе која прелази на наследнике. Та особина, против које се с правом устало у току деветнаестог века, претставља заиста с једне стране средство остварења и одржавања друштвене неједнакости, мислимо економске а преко ње, врло често, и сваке друге, чије се укидање, као што је већ учињено у појединим областима (на пр. у погледу уживања политичких права; појаве пред судовима), намеће неминовно као циљ друштва, а с друге стране ствара у друштву људе који живе не радећи, т. ј. живе на рачун рада другог лица, јер мртве ствари, као што је наслеђено имање, не могу саме од себе никада да дају средства потребна за живот. Отуда се поставио проблем отклањања ове незгоде, а да се при томе сачува сама институција у облику и границама који одговарају правилно схваћеним интересима друштва, па према томе и појединца. А као мерило за овакво уређење имале би да послуже добре стране ове институције. Разуме се да се под оваквим изгледима ограничење наследничке квоте, т. ј. максимирање вредности наслеђа једнога лица (па било да се то максимирање врши у погледу вредности наследничке масе, било у погледу вредности наследничких делова који могу припасти појединим наследницима, што све зависи од оцене ситуације у сваком поједином законодавству), показало као најбоље средство. Тиме би се очувале добре стране ове институције а отклониле рђаве (нестало би превелике неједнакости и отклонило би се стварање паразита у друштву). Која би, пак, имала да буде граница максималне вредности наслеђа, имало би се одређивати с обзиром на ступањ развијености друштвених односа, међузависности и разгранатости социјалне (културне) функције државе и других јавних организација. Та граница није никако својевољна. Она истина није одређена али је одређујућа, и то на основу објективних околности, истих оних који су диктовали ограничење броја и линија сродника који могу бити позвани на наслеђе. На тај начин, објективно могућа и одређујућа максимална граница вредности наслеђа значила би довођење ове институције у границе и облик који би био сагласан са њеном социјалном функцијом, са њеним циљем. Значила би у самој ствари оживотворење ове институције у њеном правом облику и отклањање злоупотреба које у томе погледу данас постоје, злоупотреба које значе сукоб права са потребама друштва, са фактима, сукоб, као што је то рекао проф. Gèny²¹⁾, donné et construit, сукоб, као што је то рекао славни доајен из Бордоа Léon Duguit²²⁾, droit

²¹⁾ B. François Gèny: *Science et technique en droit privé positif*, t. IV, Paris, 1924.

²²⁾ B. Léon Duguit: *Traité de droit constitutionnel*, t. I, Paris, 1927.

objectif sa droit positif, у коме је сукобу, увек и свуда до сада, а вероватно увек и свуда и у будућности, droit objectif побеђивало droit positif, donné побеђивало construit, у коме су сукобу факта побеђивала право. Ограничење вредности наслеђа значило би, дакле, довођење права у склад са чињеницама, то ће рећи потребама друштва, а то је не само циљ права него и његово оправдање.³³⁾

3° У теорији и у неким законодавствима, сматра се да постоје три основа позивања на наслеђе: уговор, тестамент и закон. Нама се чини да у самој ствари постоји само један основ позивања на наслеђе, као што у опште постоји само један једини и искључиви извор права, који је основ свих правних послова: закон одн. правна норма у опште, а то је, пошто и наслеђивање није ништа друго него један правни однос: закон. То што се у једном моменту допушта појединцима да питање наслеђа регулишу било једнострано својом вољом (тестамент), било сагласношћу воља два или више лица (уговор о наслеђивању), не мења никако сам основ наслеђа, који у свим овим случајевима остаје увек и само један: закон, док се ове поједине манифестације (тестамент и уговор) јављају само као један од начина са којима закон сматра да се може најбоље остварити сагласност права са потребама времена. Отуда се те изјаве воље, једностране, двостране или вишестране, које се јављају у облику тестамена или уговора, имају сматрати само као услови за образовање извесних ситуација које нису законом забрањене, а које су сагласне друштвеном циљу.³⁴⁾ С тога се може говорити само о начинима наслеђивања, који сви имају један заједнички основ: правну норму, коју ми називамо закон. Који су то начини, има да одређује законодавац, а тако исто и њихов међусобни однос и обим. Имајући у виду све горе речено о циљу институције наслеђа и њеној задаћи, мислимо да се уговор као начин за позивање на наслеђе мора одбацити, јер не може никако да задовољи циљ ове институције. Интестатско или непосредно законско наслеђивање (т.зв. законско наслеђивање у ужем смислу) имало би да буде, у границама и вредности које смо раније обележили, као основном, као и до сада, у самој ствари и најчешће. Што се тиче тестамена као начина позивања на наслеђе, мислимо да га је потребно задржати но при томе ограничити га у толико и тако да се њима не могу да изиграју добре стране саме институције, што ће рећи

³³⁾ Могло би се приметити да би ово значило повреду уобичајеног схватања капиталистичког система, што у ствари не представља ништа ни ново ни неразумљиво, јер је повреда овог система извршена већ толико пута, да се он показује све већма нескладан са потребама друштва. Отуда није чудно што данас nailазимо на књиге које покушавају да капиталистички систем претставе и сведу у сасвим уске форме, што у самој ствари значи његово негирање, па према томе и могућност и потребу реформе све до оне границе до које то захтева интерес друштвене заједнице. В. у томе погледу најновију књигу Louis Mérat: *Pour sauver le meilleur du capitalisme*, Paris, 1935.

³⁴⁾ В. ближе о овоме у нашој књизи *Уговори по пристанку — формуларни уговори*, Београд, 1934, стр. 15, као и J. Bonnesse: *Supplément au Traité théorique de droit civil*, par Baudry-Lacantinerie t. I, № 275—386; t. II, № 255, 318—347, 433—451.

потребно је с једне стране ограничити исто тако максималну висину наслеђа (која би била иста као и код интестатског наслеђа), а с друге стране ограничити обим лица која могу бити позвана интестатски да наследе). На тај начин, тестамент би у самој свари претстављао средство за правилнију (боље одговарајући потребама конкретного случаја) расподелу максималне наследне масе у оквиру сродника који могу бити позвати интестатски да наследе. При томе би се имало, у погледу малолетне деце и деце за самосталан рад и привређивање, као и у корист предака (у границама раније обележеним) установити право законног дела, т. ј. прогласити као неминовну и неотклоњиву обавезу старања која оправдава институцију наслеђа. Остатак до максималне вредности, био би слободан на располагање тастатору.³⁵⁾

Са одговором на прво питање о самој основи наслеђа и потреби и оправдању те институције у данашњем друштву, па према томе и права наслеђа у данашњем правном систему, ми смо изазвали потребу да дамо одговор и на друго питање о систему тога права, т. ј. најбољој организацији институције наслеђа у данашњем друштву, њеном најбољем регулисању у области права. Сва горња излагања показала су, мислимо, колико је релативна важност тврђења славнога правника Jhering-a: наслеђе је услов свакога људског прогреса у смислу цивилизације.³⁶⁾ Тачно у колико се тиче саме идеје, оно је, а то је уосталом одговарало и његовим основним схватањима, имало да буде, у погледу садржине и јачине, корегирано. И заиста, институција наслеђа није избегла, као што је то био случај и са свим другим установама, да буде изложена општем закону трансформације и преображаја. Од основне идеје породице (пре Француске револуције), преко идеје појединца (Француска револуција), дошло се до идеје друштва, које су све одговарале своје времењу будући израз друштвених односа и њихових потреба. Отуда су и правне институције регулисане на основу ових идеја, носећи тако у себи одблесак фактичног стања, а оно, изражено у идеји преминације друштва и друштвених интереса над интересима појединаца, мислимо, налаже и ново регулисање права наслеђа.

³⁵⁾ На овај би начин изгледало немогуће стварање задужбина и других корисних институција од стране лица којима то средство допуштају. Остављајући на страну што би број тих лица постајао све мањи и што би се и потребе за таквим установама смањивале, јер би друштво узимало на себе ширу улогу културне акције, ми би ипак, да би се избегла ова незгода, допустили да остатак који прелази максималну вредност наслеђа, а који би имао да припадне држави (или којој другој јавној институцији), de cuius намени остварењу једног одређеног социјалног циља, но и ово у одређеним границама.

³⁶⁾ Jhering: *Der Zweck im Recht*, VI, § 42.

³⁷⁾ В. његова дела: *L'évolution de droit* и *Le combat pour droit*.

СУДСКА ПРАКСА

Неколико речи поводом мишљења опште седнице Касац. суда у Београду о примени § 928. б. грађ. зак.

Примена § 928. б. Грађ. зак. односећа се на питање застарелости потраживања трговаца за давање еспапа нетрговцима спорна је у судској пракси, која по овом питању има у главном два гледишта: по једном које је до скоро преовлађивало у пракси, тужба трговца за давање еспапа нетрговцима застарела по § 928. б. Грађ. зак. за годину дана само у случају да се доказ оснива на трговачким књигама, а ако се поднесу други докази примењује се застарелост од двадесет четири године предвиђена у § 928. ж. Грађ. зак., док по другом гледишту ова тужба застарела за годину дана по § 928. б. Грађ. зак. без обзира на доказ којим се тражење утврђује. Постоје одлуке виших судова донете и у једном и у другом смислу, које ћемо навести на своје месту. На тражење Министра Правде Касац. суд у Београду позабавио се пре извесног времена овим питањем и дао своје мишљење по истом усвојивши гледиште, да застарелост од једне године из § 228. б. Грађ. зак. наступа у свима случајевима без обзира на то, какво је доказано средство трговац за доказивање своје тражбине употребно, ако се тужена страна у спору на застарелост тужбе позвала (изуевши случајеве из § 928. в. Грађ. зак.)*

У образложењу свога предњег гледишта Касац. суд разликује застарелост тужбе у материјалном смислу и застарелост самих трговачких књига као доказног средства. За застарелост тужбе узима рок од године дана предвиђен у § 928. б. Грађ. зак. и то само за случај да се тужена страна у спору на застарелост тужбе позвала; у противном случају т. ј. ако се тужена страна не позове на застарелост тужбе суд о истој неће водити рачуна по службеној дужности (с погледом на § 949. Грађ. зак.) и имају се тада применити одредбе §§ 14.—17. Трг. зак., који за застарелост трговачких књига предвиђају рок од тринајест месеци од дана када је односни дуг учињен и у трговачке књиге уведен. Дакле и у једном и у другом случају, било да се трговац позове на своје трговачке књиге било да своје потраживање утврђује другим доказима, по мишљењу Касац. суда ако се у року од године дана одн. тринајест месеци не поднесе тужба суду право на исту ће застарети. Овакво резонување погрешно је.

Пропис § 928. б. Грађ. зак. јасан је. У делу који се на ово питање односи он дословце гласи: „Тужба трговца за давање еспапа нетрговцима (види §§ 14. и 15. Трг. зак.) застарела за годину дана“. §§ 14. и 15. Трг. зак., на које се предњи пропис Грађ. зак. позива налазе се у глави другој Трг. законика која садржи §§ 8.—21. закључно а носи наслов: о трговачким књигама. Познато је да су трговачке књиге доказ нарочите врсте у трговачком праву по томе што њих води сам трговац без учешћа друге стране против које оне служе као доказ имајући полудоказну снагу. Због те своје изузетне важности закон је регулисао целокупно пословање са њима као и предвидео време за које оне служе као доказ. т. ј. за које застарела њихова полудоказна снага. То је предвиђено у §§ 14. и 15. Трг. зак., који прописују, да потраживања трговаца на основу трговачких књига према нетрговцима застарелају за годину дана рачунајући од дана када је односни дуг учињен и у трговачке књиге уведен (§ 14.) с тим, да трговац који се за доказ свог потраживања према нетрговцу својим књигама користити жели, мора свом дужнику рачун из књиге изведен за годину дана на признање поднети, који ако дужник не би хтео потписати онда је трговац дужан по истеку године дана за месец дана суду тужбу поднети (§ 15.).

Као што се из цитираних прописа Трг. законика види они регулишу застарелост трговачких књига као доказног средства. Па када се § 928. б. Грађ. зак. који регулише рок за застарелост трговачке тужбе за давање еспапа нетрговцима позива на њих, онда се исти има тумачити у томе смислу, да његовој примени има места само онда када се доказ трговачке тужбе у њему предвиђене оснива искључиво на трговачким књигама. Тумачење Касац. суда да је за ово позивање §-а 928. б. Грађ. зак. на §§ 14. и 15. Трг. зак. законодавац могао имати разлога у томе да што јаче истакне о каквој је тражбини реч, пошто о застарелости тражбине Трговачки законик регулишући питање застарелости трговачких

* Мишљење Опште седнице Касац. суда у Београду од 26. јуна 1933. год. Бр. 4550.

књига не говори и сувише је произвољно и нетачно. Законодавчева дужност није и не може бити да поједином случају била намера и воља законодавчева то има да каже судска пракса и правна доктрина. Никако то не може чинити законодавац. Поред тога законодавац није зато имао ни потребе, јер не стоји разлог Касац. суда да Трговачки законик, регулишући питање застарелости трговачких књига не говори о застарелости тражбине. На против законодавац је у § 14. Трг. зак. изрично предвидео и ту застарелост прописујући, да потраживања трговаца на основу трговачких књига према нетрговцима застаревају за годину дана... И ма да се § 14. Трг. законика налази у глави другој која говори о трг. књигама, па би било логично претпоставити да је у њој регулисана само застарелост трг. књига а не потраживања, ипак видимо да је законодавац другачије поступио. Према томе по наведеном пропису ако су застареле трговачке књиге онда је застарело и само потраживање и тужба која би се имала одбити услед застарелости трговачких књига, била би одбијена услед застарелости тражбине. Јасно је, дакле, да законодавац није имао намеру, коју му у образложењу свога мишљења приписује Касац. суд, већ је позивањем у § 928. б. Грађ. зак. на §§ 14. и 15. Трг. зак. прописао да његовој примени има места само онда, ако се трговчева тражбина доказује трговачким књигама, а ако се поднесу други докази његовој примени не може бити места.

То се најбоље види када се § 928. б. Грађ. зак. доведе у везу са §§ 14. до 16. Трг. зак., које смо у почетку цитирали. § 928. б. Грађ. зак. предвиђа за застарелост тужбе рок од године дана. Овај исти рок за застарелост потраживања трговачких према нетрговцима као и трговачких књига предвиђа § 14. Трг. законика, док § 15. Трг. законика предвиђа, да ће трговац моћи поднети тужбу против нетрговца по истеку године дана за месец дана. Почетни термин код свих ових застарелости исти је, што значи да ће се застарелост у сваком случају навршити по протеклу године дана односно тринајест месеци. Међутим § 16. Трг. законика као што знамо предвиђа, да ако трговац пропусти да у року од тринајест месеци поднесе тужбу суду наступа застарелост трговачких књига као доказног средства и да ће по истеку тога рока трговац истинитост своје тражбине другим средствима морати доказивати. То другим речима значи да застарелост тражбине, ако се трговац не позива на своје трговачке књиге, већ нуди друге доказе као и тужбе којом се иста остварује није ни наступила.

Разликовање застарелости тужбе из § 928. б. Грађ. зак. од застарелости трговачких књига по §§ 14.—16. Трг. законика и схватање да су то две различите застарелости, из чега би Касац. суд хтео у прилог свог гледишта извести закључак, да застарелост из § 928. б. Грађ. зак. наступа у свима случајевима без обзира на доказна средства којим се тражење доказује а да се прописи §§ 14.—16. Трг. законика односе само на застарелост трговачких књига, по нашем мишљењу такође је неумесно и нетачно. Још пре педесет и више година пок. Ст. Максимовић бавећи се у једном свом чланку овим питањем (Порота од 1880. год. стр. 164) тачно је приметно, да пропис § 928. б. Грађ. зак. у делу који се на ово питање односи и §§ 14.—16. Трг. зак. регулишу исту правну ситуацију и да се налазе у контрадикцији у погледу дужине рока предвиђеног за застарелост по једном и другом пропису. То другим речима значи да се и по Ст. Максимовићу пропис § 928. б. Грађ. зак. могао применити само у случају ако се трговачка тражбина доказује трговачким књигама у смислу §§ 14. и 15. Трг. законика.

Па и пракса самог Касац. суда није увек стајала на гледишту које је заступљено у цитираној одлуци Опште седнице. Гледиште заступљено у пом. одлуци није ново за судску праксу. Као што је и наведено у закључку мишљења Касац. суда постоји једна одлука такође Опште седнице истог суда од 22. новембра 1899. год. Бр. 9565 у којој је по овој ствари заузето исто становиште са готово истим разлозима. Разлог што се Касац. суд понова упуштао у расматрање овог питања а није одмах упутио Министарство Правде на своју ранију одлуку је свакако тај што се нижи судови па ни сама одељења Касац. суда нису ни пре ни после доношења ове одлуке држала гледишта у њој заступљеног, већ су у више махова доносила одлуке у којима је заступљено гледиште супротно наведеном гледишту Опште седнице Касац. суда. Тако према одлуци одељења Касац. суда од 28. априла 1894. год. Бр. 1883 примени § 928. б. Грађ. зак. има места само онда ако се трговачка тражбина оснива на трговачким књигама, пошто се пом. законски пропис позива на §§ 14. и 15. Трг. законика по којима трговачке књиге као полудоказ застаревају за годину дана, а кад се год потраживалац за

доказ своје тражбине не позива на трговачке књиге него нуди клетву онда за ову тражбину вреди застарелост из § 928. ж. Грађ. зак. Исто ово гледиште заступљено је и у одлуци одељења Касац. суда од 25. августа 1904. год. Бр. 8452 која је као што се види донета свега неколико година после доношења одлуке Бр. 9565.

Указивање Касац. суда на сличност § 928. б. Грађ. зак. са арт. 2272. франц. Грађ. зак., који за застарелост трговачке тражбине предвиђа исти рок од године дана без обзира на доказна средства и тумачење да је и наш законодавац усвојио овај исти рок за застарелост неосновано је, јер, § 928. б. Грађ. зак. изрично, као што смо навели, упућује на прописе Трг. законика, који регулишу поступак са трг. књигама, што код франц. Грађ. зак. није случај, те о некој сличности ових прописа по питању које нас интересује не може бити говора.

На крају да се задржимо на још једном разлогу Касац. суда. Своје наведено гледиште Касац. суд брани и тиме што би застарелост од двадесет четири године из § 928. ж. Грађ. зак. за овај случај била и сувише дугачка, док застарелост од једне године предвиђена у § 928. б. Грађ. зак. боље одговара стварним потребама. Мишљења смо да застарелост од двадесет четири године, ма да доста дугачка, много боље одговара потребама живота и развијеног правног саобраћаја него застарелост од једне године, која је и сувише кратка. Ако консултујемо пословне људе уверићемо се да је више од половине трговачких потраживања према нетрговцима старије од године дана, што би значило да би они имали да отишу огромне суме као застарела потраживања. Немогуће је једном пословном човеку да у року од године дана од дана постанка наплати своја потраживања па ма рескриро да му она и застаре. Законодавац није могао ићи насупрот потребама кредитног саобраћаја и прописати застарелост од године дана када се њоме не могу задовољити те потребе, нити се та намера законодавца ма из чега да утврдити.

Према томе налазимо да је погрешно дато мишљење Опште седнице Касац. суда које смо напред цитирали, већ да се застарелост из § 928. б. Грађ. зак. има применити само онда ако се трговачка тражбина према нетрговцу оснива искључиво на трговачким књигама, а ако се трговац не позива на своје трговачке књиге већ нуди друге доказе има се применити застарелост од двадесет четири године предвиђена у § 928. ж. Грађ. зак.

Филип Ђосиф,
судија-Алибунар.

Пискарачи који пишу кривичне пријаве чине кривично дело из §-а 120 Закона о адвокатима, јер се у исправе у ширем смислу сматрају и све пријаве о кривичним делима. (Пресуда Касационог суда у Београду од 3 априла 1935 године Кре 353).

У кривичном предмету противу Д. А. из Кладова, због дела из §-а 120 Закона о адвокатима, пресудом Среског суда у Кладову КСП. 239/32 оптуженик Д. А. био је осуђен на казну за дело из §-а 120 Закона о адвокатима, које се састојало у томе што је 6 октобра 1931 године у виду заната написао кривичну пријаву Ж. Н. и исту преко поште доставио Среском суду, наплативши на име хонорара 120 дин.

По изјављеном призиву оптуженика, Окружни суд у Неготину својом пресудом КПП. 267/32 ослободио је на основу §-а 28) ксп. оптуженика од оптужбе нашавши да у радњи оптуженика нема обележја за дело из §-а 120 Зак. о адвокатима, зато што овај пропис инкриминише само састављање исправа о правним радњама или исправа које иначе имају да служе пред судовима (уговори, поравнања, тестаменти итд.) а не и састављање кривичних пријава, које се не сматрају по нахођењу Окружног суда за исправе у смислу овог законског прописа.

Како је ово схватање Окружног суда погрешно, пошто § 120 Зак. о адвокатима обухвата и састављање исправа које иначе имају да служе пред судовима, дакле не само исправе о правним радњама, Врховни Државни Тужилац изјавио је захтев за заштиту закона.

Касациони суд пресудом својом од 3 априла 1935 године Кре 353 усвојио је захтев за заштиту закона јер је пресудом Окружног суда у Неготину као призивног, од 26 јуна 1934 год. КПП 267/32, повређен материјални закон из §-а 120 Зак. о адвокатима, са разлога.

„Узимајући у оцену наводе овог захтева у смислу § 537 ксп. Касациони суд налази да је овај захтев основан. Наиме § 120 Зак. о адвокатима инкрими-

нише као кривично дело кажњиво по овом специјалном закону поред заступања пред судовима и другим властима и састављање исправа у виду заната уз награду. Законоодавац је код инкриминације ове последње радње обухватио како исправе у ужем смислу, исправе о правним радњама (уговори поравњања, тестаменти и др.), тако и исправе у ширем смислу т. ј. све оно што иначе не би било исправа у ужем смислу (исправа о каквој правној радњи) али би имао да служи пред судовима, осим општинских суда. Према томе ова друга категорија исправа обухвата све оне писмене саставе који се од странака предају судовима (изузев општинских и служе пред тим судовима као начин извршења једне формалности која је потребна и чини саставни део судске радње. При томе није ни од каквога утицаја на правни карактер ових исправа да ли ће такав писмен састав који странка подноси бити доказ о каквој правној радњи или не. Стога у исправе у ширем смислу сматрају се и све пријаве о кривичним делима и др. Зато је Окружни суд погрешно применио § 120 Зак. о адвокатима приликом решавања о призиву оптуженика противу пресуде Среског суда, нашавши да кривична пријава коју је написао за награду оптужени Александар није исправа у смислу § 120 Зак. о адвокатима.

Са изложеног, а на основу § 357 од. 2 ксп. Касациони суд је уважио захтев за заштиту закона Врховног државног тужиоца којом је пресудом констатовао ову повреду материјалног закона из § 120 Зак. о адвокатима.*

Предлог, да суд донесе пресуду због пропуштања рока, може се поднети и у записнику на рочишту. (Закључак Касационог суда у Београду од 15 марта 1935 год. Рек. 30)

У правној ствари тужиоца М. П. противу стечајне масе М. Н. ради утврђивања права наплате из стечајне масе, Окружни суд у Крагујевцу, закључком својим од 11 априла 1934 год. Но. 714, наложио је тужилачкој страни да особеним поднеском са потребним рубрикама учини предлог за пресуду због пропуштања.

Апелациони суд у Београду, као рекурсни суд, решавајући по рекурсу тужилачке стране, закључком својим од 28 новембра 1934 год. Пл. Бр. 353/2, укинуо је побијени закључак Окружног суда у Крагујевцу од 21 маја 1934 год. По. 714/15, са разлога:

„Кад је тужилац на рочишту од 11 априла 1934 год. учинио предлог, да суд донесе пресуду због пропуштања и кад је рок од 15 дана за одговор на тужбу остављен туженом закључком од 1 марта 1934 год. истекао, онда суд није могао ни позивати тужитеља да поднесе формални писмени предлог у горњем смислу — који већ постоји, а у закону нигде није забрањено да се исти може поднети у записнику на рочишту.

Ово у толико пре, што се закључком тога суда од 11 априла 1934 год. По. Бр. 714/11-34, којим се одбија приговор туженог да је спор пресуђен, до кога дана одговор на тужбу није поднесен и ако је рок од 15 дана већ истекао, а предлог тужитеља за пресуду због пропуштања већ постојао.*

Касациони суд у Београду, разматрајући ревисиски рекурс тужене стране, закључком својим од 15 марта 1935 год. Рек. 30/1 одобрио је побијени закључак Апелационог суда од 28 новембра 1934 год. Пл. Бр. 353/2, са разлога:

„Правилно је Апелациони суд у свом закључку нашао да предлог за изрицање пресуде због пропуштања није морао да се подноси писмено, пошто је већ учињен на записнику од 11 априла 1934 год. У осталом и по издатој наредби тужилац је тај свој предлог поновио у писменом поднеску од 8 маја 1934 год. По. 714/14, који са захтевом на поменутом рочишту чини једну целину. Без утицаја је то што је пре овог последњег писменог поднеска тужени одговорио на тужбу, пошто је тај одговор поднет суду после протекла рока, који му је остављен за одговор, према чему је сам одговор преклузиван, тако да доцније поднесени одговор не може имати никакав утицај на ток спора. Примени прописа § 209 грађ. парн. поступка на који се тужени позива у своме ревисционом рекурсу у овом случају нема места кад се тиче једног рока, који је по закону — 338 и 494 грађ. парн. поступка-преклузиван*.

Јован Д. Смљанић
секретар Касационог суда у Београду.

За одлуку о задржању осудног решења које је тражено пре 1. јануара 1934. год. стварна надлежност суда се одређује по процисима новог парн. поступника, ако одлука о задржању није донета до 1.-1.-1934. год. (Касациони суд у Београду, Р-195/34. од 26. јуна 1934).

По спору А. Задруге противу Јована, онд., због дуга, Срески суд у Алексинцу, актом П-525/34. од 18. јуна 1934. год. известио је овај суд да је Окружни суд у Нишу доставио њему овај предмет на решавање налазећи да је по § 44. тач. 1. грађ. парн. пост. за све грађанске спорове до 12.000.—дин. надлежан срески суд, а по чл. 36. и 42. уводног закона, и за све предмете по којима није предат одговор на тужбу, као и сва тражења осуде по кратком поступку.

Како и Срески суд у Алексинцу, налази да није надлежан да суди по овоме спору, јер је ова ствар пресуђена решењем Окружног суда у Нишу бр. 4534 од 11. априла 1933. год. које је и постало извршно према свима туженим, изузев према туженом Јовану који је актом бр. 15026 од 26. октобра 1933. год. тражио задржање од извршења овог осудног решења, то је одбијајући од себе надлежност на основу чл. 36. и 37. уводног закона, молио Касациони суд да овај појављени сукоб надлежности реши.

Решавајући по овом захтеву Среског суда у Алексинцу, а оцењујући разлоге једног и другог суда са којих одбијају надлежност по овоме спору, Касациони суд у своме II одељењу налази да је за решење питања о умесности траженог задржања од извршења осудног решења бр. 4534/33, као и за даљи рад по овоме предмету надлежан срески суд у Алексинцу, а не Окружни суд у Нишу. Овако Касациони суд налази на основу прописа чл. 37. става 1. уводног закона од 9.-VII-1930. год. по коме поступак поводом приговора противу платног налога у мандатном поступку, што одговара ранијем тражењу задржања осудног решења донетог по одредбама главе XVII грађ. суд. пост. од 1865. има се спровести по прописима новог парничног поступка, иако су приговори (тражење задржања) поднети пре ступања на снагу новог грађанског парничног поступка, али на дан ступања на снагу овога још није отпочела расправа о овим приговорима. Па како се из аката спора види да о акту задржања од извршења бр. 15026 није до 1. јануара 1934. год. донета никаква одлука од стране Окружног суда у Нишу, то је на основу § 37. става 1. уводног закона, за даљи рад по овоме предмету надлежан Срески суд у Алексинцу.

Питање које овде расправља ова одлука Касационог суда односи се на измењену стварну надлежност среских и окр. судова после 1. јануара 1934. год. и то у случајевима где се стварна надлежност суда одређује према висини вредности спорног предмета. Поред тога овде су у питању само спорови где до 1. јануара 1934. није предат одговор на тужбу или није почела усмена спорна расправа (чл. 36. став 1. уводног закона).

У таквим случајевима, т. ј. онде где није до 1. јануара 1934. год. предат одговор на тужбу, или није отпочела усмена спорна расправа, услед измењене стварне надлежности среских и окр. судова, има да се примене одредбе новог парничног поступника, па према томе и нове одредбе о стварној надлежности судова — §§ 44.—48. г. п. п. Стога у таквим случајевима суд који је примио тужбу пре 1. јануара 1934. год. као стварно надлежан, не може по овој ништа радити, ако није по прописима § 44.—48. г. п. п. остао и даље надлежан, већ има цело предмет да достави стварно надлежном суду. Ово достављање предвиђа чл. 36. ст. 3. тач. 4. уводног закона По чл. 42. уводног закона само месна надлежност није ни од каквог утицаја на ово достављање, т. ј. суд који је примио тужбу, може по њој даље радити и ако можда не би био релативно (месно) надлежан, само ако је остао и даље стварно надлежан.

Све ово доведе речено о тужбама вреди и за кратак поступак какав је предвиђала глава XVII грађ. суд. пост. И ако је пре 1. јануара 1934. донето осудно решење, па чак и задржање тражено пре овог рока, ипак се одлука о задржању има донети с обзиром на прописе новог грађ. парн. поступка само ако до 1. јануара 1934. г. није била донета одлука о задржању. Према томе и стварна надлежност суда за доношење одлуке о задржању, односно о приговорима (§ 647., § 654. г. п. п.) одређује се по прописима новог грађ. парн. пост. У случају да за доношење одлуке о задржању буде надлежан други, а не онај суд који је донео осудно решење, дотадањи суд има аналогно чл. 36. ст. 3. тач. 4. у вези чл. 42. уводног закона да достави акта стварно надлежном суду.

Тако је овде приказани конкретни случај расправљен. Окружни суд у

Нишу био је донео осудно решење бр. 4534/33. јер је за спорове чија вредност прелази 5.000.— динара био стварно надлежан — § 7. тач. 3. зак. о установљењу среских и окр. судова. Међутим о траженом задржању осудног решења мора да решава територијално надлежан срески суд, зато што о овом тражењу није донео своју одлуку пре 1. I. 1934. г. окружни суд. После овога рока окружни суд престаје да буде надлежан за спорове чија је вредност до 12.000 динара — § 44. тач. 1. г. п. п. — и стога не може да се примени чл. 42. уводног закона, већ мора да се примени чл. 36. ст. 3. тач. 4. истог закона о достављању предмета стварно надлежном суду.

За задржање осудног решења донешог по одредбама старог грађанског поступка ако је захтевано после 1. јануара 1934. плаћа се такса по закону о судским таксама за приговоре, а не по ТБр. 191. зак. о такс. (Касац. суд у Београду, Рек. 1321. од 22. августа 1934.).

Лепосава уд. Ж. актом По-607/4/34. од 17. априла 1934. тражила је задржање осудног решења бр. 13884 од 14. XI. 1933. год. и за ово тражење платила свега тридесет динара таксе. Позвата опоменом да плати још 220.— динара редовне таксе по ТБр. 191. зак. о такс. и 660.— дин. на име казнене таксе, тражила је формално решење суда о чему јој је Окружни суд у Ваљеву издао решење По-607/7 од 8. маја 1934. год. налазећи да се по чл. 36. уводног закона за грађ. парн. пост. овај спор, који је заснован тужбом за време важења стар. грађ. суд. пост. има и расправити по старом грађ. суд. пост., а у таквом случају по § 44. зак. о суд. таксама такса се плаћа по пређашњим законима.

Но по жалби молиље Лепосаве, Касациони суд примедбама свога III одељења Рек. 1321 од 22. августа 1934. г. поништио је ово решење налазећи:

„Када је у овом предмету тужба по кратком поступку Бр. 13884 поднета 14. новембра 1933. год., а приговор противу донетог осудног решења бр. 13884 предат суду 17. априла 1934. год. када је нови закон о грађ. парн. поступку био већ ступио на снагу, то се у смислу тач. 1. чл. 37. уводног закона за грађ. парн. пост. спор овај има расправити по новом грађ. парн. пост., па према томе и § 44. зак. о суд. таксама има се и такса наплатити по одредбама закона о судским таксама“.

Иван Д. Пешковић

секретар Касационог суда у Београду

Тражење привременог издржавања жене од мужа није „чисто имовинско правни захтев“ из § 46 бр. 3 гр. п. п.

Тужени се не може осудити на плаћање трошкова пре него му тужба буде достављена.

Тужитељица супр. Ј. Г. рођена П. К. из Хоргоша поднела је Суботичком окр. суду тужбу противу свога мужа туженог Ј. Г. подпрегледника фин. контроле у пензији из Н. Сада, у којој је навела: да је њихова брачна заједница прекинута кривицом туженог, те јој је дужан дати привремено издржавање, чији износ моли да јој се установи у сразмери његових месечних припадности по 300.— дин. месечно. Стварна надлежност Суб. окр. суда оснива се на пропису т. 3 § 46 гр. п. п., а месна надлежност на пропису § 73 гр. п. п.

По овој тужби Субот. окр. суд донео је под IV По 375/34, 24 јула т. г. следећи

Закључак

„На основу § 39 у вези § 41 I од. 1. гр. п. п. тужба се одбацује по службеној дужности.“

Разлози

Тужитељица је тражила да се тужени осуди на привремено издржавање жене по 300.— дин. месечно.

По § 53 посл. став гр. п. п. ако се спор води о законском издржавању — алиментацији, као вредност спорног предмета узима се збир трогодишњих оброка у колико се издржавање не тражи за краће време. Како тужитељица тражи по 300.— дин. месечно, што годишње износи $300 \times 12 = 3600$ дин., а за 3 године $3 \times 3600 = 10.800$ дин. дакле у конкретном случају вредност спора је 10.800.— дин. те је по § 44 бр. 1 за ову врсту спора надлежан Срески суд.

Позивање тужитељице на § 46 бр. 3 и 73 неосновано је. По § 46 бр. 3 у надлежност окр. судова спадају без обзира на вредност спорног предмета спорови који произлазе из међусобног одношаја брачних другова а не тичу се чисто имовинско правних захтева. У конкретном случају, овај се спор тиче баш „чисто имовинско правних захтева“, те се надлежност има оцењивати по § 53 посл. од. као што је речено.

Пропис пак § 73 каже за тужбе о имовинско прав. захтевима из брачног одношаја спојене с тужбом о растављању или разводу брака, док овде није тај случај, јер је овде тужба само о имовинско прав. захтеву те је овај навод тужитељице неоснован*.

Апелациони суд у Н. Саду поводом рекурса тужитељице, донео је под бр. Пл. 1535/5/34 24. септ. 1934. год. следећи

Закључак

„Да се рекурс уважи и нападнути закључак укине, те се првост. суд упућује да даље по закону поступи.

Разлози

Рекурсом се напада закључак са разлога: Што ово није чисто имовинско правни спор, већ спор из одношаја брачних другова, те је, без обзира на вредност, искључива надлежност окр. суда.

Рекурс је уместан.

По § 46 т. 4 гр. п. п. искључива је надлежност Окр. судова за све спорове, који настану из одношаја брачних другова. Изузимају се само чисто имовинско правна питања и питања између родитеља и деце.

У овом случају: спор жене противу мужа за издржавање није чисто имов. прав. спор јер се не решава само о плаћању, него и о дужности издржавања, а то није чисто имовинско правно питање, већ питање из одношаја брачних другова.

Сем тога, питање шта је чисто имовинско правно питање, објашњава § 97 гр. п. п. по коме само имовина, без ичега другог, чини чисто имовинско правно питање.

Тражене рекурсне трошкове Суд није досудио, јер тужба туженоме није ни достављена нити је о спору обавештен, те му се не може приписати у кривљу што је овај досадањи поступак текао — § 153 гр. п. п.*

Милушин З. Калезић

судија окр. суда у Суботици.

Ако поступак за принудно поравнање ван стечаја буде обустављен и над имовином дужника буде ошворен стечај према § 17 Уредбе о шар. за награде управ. прин. пор. ван стечаја, управитељ стечаја не може имати повластицу на повишење награде пом. у § 16 исте уредбе за његов рад у поступку за прин. пор. ван стечаја, када му се већ особено одмерава награда за његов рад у стечају.

По свршеном уновчењу свеукупне имовине стец. масе фирме „А. Л. Ш.“ из Београда управитељ стечаја Д. Р. адв. из Београда актом Ст. 92/14/34 поднео је Трговачком суду захтев награде за његов рад у поступку за прин. пор. ван стечаја и у стечајном поступку тражећи да му стечајни судија укупно одмери 66.200.— динара на име награде. Ово своје тражење изложио је и базирао на основу §§ 4 ал. 1, 5, 15 и 16 уредбе о тар. за награде управ. ст. масе и прин. пор. ван стечаја. За овим је о горе поменутом захтеву управитеља у см. § 137 ал. 2 ст. зак. на записнику Ст. 92/11/34 г. саслушан веровнички одбор.

По том је стечајни судија донео своје решење Ст. 92/12/34 од 29 јуна 1934 г. којим је Д. Р. адв. оvd. за његов рад као управитеља прин. пор. ван стечаја и као управитеља стечаја одмерио на име награде укупно суму од 27.479.— динара, са следећих разлога:

„I. У погледу захтева управитеља за рад у прин. пор. ван стечаја,

По § 17 уредбе о тар. за награде управитеља стечаја одн. управитеља прин. пор. ван стечаја, ако поступак за прин. пор. ван стечаја буде обустављен

пре него што дође до гласања о дужниковој понуди поравнања или буде обустављен зато што суд не потврди поравнање судија поравнања одмерити награду према приликама појединог случаја сразмерно мање од оне коју предвиђа § 15 исте уредбе. Па како у овом конкретном случају није дошло до судске потврде поравнања већ је поступак био обустављен и над имовином фирме А. Ј. Ш. отворен стечај, то суд налази, ценећи врсту и обим рада управитеља у обустављеном поступку за поравнање, а имајући у виду да је се ова маса морала исправити у стечајном поступку у коме управитељу припада особена награда за послове тамо обављене, — да се по §§ 15 и 17 пом. уредбе у в. §§ 137 и 138 ст. зак. и § 23 зак. о прин. пор. ван стечаја има одмерити управитељу награда, рачунајући 2% од целокупне суме новца, која би се постигла судским одобреним поравнањем да је до истог т. ј. до судске потврде дошло, а која сума износи 658.670.— динара према чему укупно награда износи 13.174.— динара. С обзиром на горе изложено и рад и труд управитеља у обустављеном поступку за равнање а с обзиром на горе пом. § 17 уредбе о тар. наградама управ. у пор. ван стечаја, суд налази да управитељ не може добити повластицу из § 15 пом. уредбе одн. ма какво повишење награде, које је повишење он тражио у свом захтеву.

II. У погледу захтева управитеља за рад. у ст. пост. суд налази:

Да се на основу §§ 137 и 138 ст. зак. и § 4 уредбе о тар. за награду управ. ст. масе управитељу ове ст. масе има одмерити награда рачунајући по 10% од вредности реализоване ст. масе које износи 143.070.— дин. што чини укупно на име награде 14.307.— дин.

Исто тако као и у погледу одмеравања награде управитељу за његов рад у поступку за прин. пор. ван стечаја, тако и овде у погледу његове награде за рад у стечају, суд не може с обзиром на тач. 1 § 4 пом. уредбе одмерити ма какво повишење које би износило више од 10% од вредности реализоване масе са разлога: што ма какав био труд и рад управитеља стечаја, исти није постигао онај успех, нити је по општим принципима стечајног закона који је донет с обзиром на колективне интересе поверилаца у маси презадуженог, постигнут у овом случају онакав резултат уновчења масене имовине да се већина веровника користи стечајем, већ на против приликом распореда, по одбитку огласне, паушалне таксе и овако досуђене награде управитељу стечаја, неће бити измирени ни сви веровници из првог исплатног реда".

На ово решење управитељ стечаја Д. Р. адв. оvd. изјавио је рекурс под Ст. 92[14]34. г., но апелациони суд закључком својим Пл. 258[1 од 18 VIII. 1934. г. одбацио је рекурс управитеља стечаја а нападнуто решење потврдио са разлога:

"Разлози суда нападнутог решења у свему су правилни и на закону основани па се са истих не могу ни усвојити рекурсни наводи. На име први суд, позивајући се на уредбу о тарифама за награде управитељу стеч. зак. и зак. о прин. пор. ван стечаја, правилну је награду одмерно управитељу Д. Р. адв. из Београда с обзиром на ту чињеницу да поравнање није постигнуто и да је стечај морао бити отворен. Зато је Апелациони суд донео одлуку као у диспозитиву".

Мих. Стевановић, суд. пр.

ПРИКАЗИ

Др. Фердо Чулиновић: Жена у нашем кривичном праву

Аутор овога дела познат нам је од раније по својим делима из грађанског и кривичног права. У овоме делу преузео је на себе да обради једну релативно доста незахвалну тему. Обично када се расправља о женама у првом реду се мисли на њихов положај у политичком животу нашега друштва. Овде аутор жели истаћи, као ни на другим пољима, па ни на подручју кривичнога права нема жена онај положај који јој припада. Свакако морамо одмах у почетку истаћи, да прописи кривичнога законика, који се специјално односе на жену, углавном регулишу положај жене, који је егзимиран с обзиром на разлику у полу између жене и мушкарца. Ту се она не ставља нити по природи саме ствари може да се стави као контраст према мушкарцу, да би се из тога контраста могла уочити разлика између положаја мушкарца и жене, како је то случај са положајем

жене у политичком животу, а у великој мери и по прописима грађанског законика, и на тај начин осетити неправедно запостављање жене према мушкарцу. Прописи кривичнога законика добрим делом говоре о положају жене у погледу отмице, силовања, побачаја и т. д., а сви ти положаји долазе као неки спецификум жена, који нити има нити може да има неке уже везе са мушкарцима. Утолико је тежа била задаћа аутора, да нам ту тему обради тако, да би она била што интересантнија за читача, што свакако није случај са онима, који су ту тему обрађивали са политичког гледишта, а и са гледишта грађанскога права. А онда се лако даде разумети, зашто је аутор добар део свога дела посветио подручјима, која немају никакве везе са кривичним правом и закоником.

Веома симпатична појава је код овога аутора, да се он свим жаром заузима за мишљење, које је предузео да брани. Готово као неки пропагатор феминизма он се заузима за права жене, истиче с једне стране њену запостављеност у друштву и наспрот томе њену стварну вредност и равноправност према мушкарцу и тражи на основу тога за жену равноправан положај са положајем мушкарца на свима пољима, па и на подручју кривичнога права. Тај ентузијазам није случајан, он је одлика аутора и њега ми сусрећемо и у неким другим његовим делима (нарочито у делу: О слободи воље), а вероватно да ту има мало утицаја и његовога учитеља и ранијега професора Универзитета у Загребу Др. Јосипа Шиловића. Само при томе свом заносу, тако нам барем изгледа, аутор кадикада жртвује и научну страну свога дела, што свакако треба пожалити. Са многим тврђењима аутора не бисмо се никако могли сложити, али с обзиром на краткоћу у простору ми ћемо се само на неким од њих задржати.

Аутор тврди, да по § 173. т. 3. к. з. дело није противправно „мада то из незгодне стилизације ове одредбе и произлази. „У ствари законодавац забрањује вршење побачаја увек, па и у § 173. т. 3. к. з., али га у овоме случају не кажњава са исвесних разлога. Никако не бисмо могли рећи, да се ту ради о „незгодној стилизацији“ (стр. 47, примедба) него је та стилизација и добра и јасна. Да се и овде ради о намерном изражавању на тај начин то се лепо види из § 25. к. з. успоређеног са § 24. к. з. Нужна одбрана није противправна (§ 24.), док је дело учињено у стању нужде противправно, али није кажњиво (§ 25.). Зато и у § 25. к. з. стоји: „неће се казнити...“, а то је уобичајени и чести израз нашега кривичног законика, а не никакав случај или незгодна стилизација. Правна норма гласи: не врши побачај али уза све то извесне околности условљавају некажњивост таковог дела. Не можемо онда никако рећи, да је таков поступак без карактера противправности; напротив код побачаја се ради само о колизији између права фетуса и права мајке, услед чега су и многи модерни законници европски дефинисали појам нужде тако, да се из њега даде исконструирати и право вршења побачаја (н. п. норвешки крив. зак.). Ми сматрамо погрешним и мишљење, да би се одредба § 173. т. 3. к. з. дала сврстати под пропис § 25. к. з. с разлога, изнетих већ раније у литератури. Ту о истовремености не може бити ни говора, што следи већ из тога, да лекар мора претходно извести власт, да се мора саставити комисија и ост. Само за случај да се збиља ради о моментаној нужди онда би могао сваки лекар да се позове на § 25. к. з. (стање нужде), јер тек тада би се могло рећи, да је испуњен и последњи услов стања нужде, како ју то свата наш кривични законик — т. ј. истовремености. Наш кривични законик је избегавао да дозволи слободу побачаја и услед тога је и стање нужде дефинисао на онакав начин. Док је норвешки кривични законик дефинисао стање нужде овако: „Нико не може бити кажњен због деловања које је преузео, да би спасио чију личност или имање од опасности, која се није могла отклонити на други начин ако му околности дају за право, да ту опасност, у сразмери са штетом, која може произићи из његова деловања, сматра нарочито великом. „Таковом дефиницијом стања нужде он је очито обухватио и перфорацију.

Аутор мисли, да се трудна жена, ако хоће да изврши побачај у смислу т. 3. § 173. к. з. мора претходно пријавити, властима, а ту пријаву „редовно чини лекар и на тај начин се избегава неугодност за трудну жену или њезине сроднике“ (стр. 49). Али закон није наредио трудној жени да се јави властима него самеме лекару. Законски пропис говори о условима, под којима, је оваково деловање лекара некажњиво и ако над трудном женом буде уз те услове извршена перфорација (а да о томе није власт извештена) за таково дело би могао одговарати само лекар, а никеко не и трудна жена. Не изгледа нам тачно ни мишљење, да је Уредба Мин. Соц. Пол. и Нар. Здравља од 16. априла 1930.

С. бр. 9367 обишла пропис т. 3. § 173. к. з., јер јој то свакако није ни била тенденција. За случај најме да се услед хитности случаја не може испунити услове предвиђене у т. 3. § 173. к. з. лекар може предузети вршење побачаја позивајући се на пропис § 25. к. з. Према томе се не може рећи, да је тиме фактички (стр. 52. примедба) укинут § 143. т. 3. к. з. нити је уредба донета противно томе законском пропису него у духу истога и зак. прописа § 25. к. з. Из напред наведенога следи, да није тачно тврђење аутора (стр. 54) да од. 3. § 173. к. з. није дао ништа више него што даје § 25. к. з. јер не само што дефиниција нужде нашег кривичног законика није обухватила перфорацију него се баш и ишло за тим. да се случајеви када је дозвољено вршење побачаја засебно нормирају, како би сама ствар била што јаснија, а ми такођер налазимо, да је у том погледу наш к. з. правилно поступио.

Аутор се опширно бави побачајем, а један од разлога за слободно вршење побачаја он изводи из права жене на слободу и телесни интегритет, желећи то доказати примерима. Тако аутор мисли, да је законодавац установљавајући кривично дело силовања хтео „истаћи право жене на њен телесни интегритет. Оваково је тврђење дакако неосновано. Силованем није повређен телесни интегритет жене, јер је жена одређена за полно општење, па ни за невину девојку не можемо никако рећи, да јој је услед полног општења повређен телесни интегритет. Наш кр. з. не пружа ту заштиту ради заштите телесног интегритета жене него ради повреде јавног морала (глава XXIV к. з.). То уосталом аутор није изрекао грешком него са уверењем, јер он на стр. 97. каже, да је наш кр. зак. ставио силовање у прописе о заштити јавног морала, али „ипак је основни смисао те одредбе поред заштите јавног морала свакако и заштита жениног телесног и полног интегритета. „Али телесни и полни интегритет нису једно те исто, што смо мало пре видели. Из тога тврђења полази он даље и каже: да закон сматра силовање за противправност и забрањује га, али налази, да је плод наставак те противправности-силовања! Разуме се, да се онда могло лако закључити и то, да је закон инконзеквентан т. ј. да закон једну противправност забрањује (силовање), а другу не само што не забрањује него још и штити (плод)! Из права жене на слободу и телесни интегритет никако не следи право вршења побачаја и сва образагања аутора са самоувиђањем, самоповредом (стр. 69) и ост. не могу нас уверити у тачност његових тврђења, али како би побација тих тврђења аутора захтевало сувише простора не можемо се на њима задржавати.

Да резимирамо: Аутор се у пуној мери заузео за жене, али је при том своје заузимању каткада пропустио прилику, да поједина питања третира довољно са научне стране и научном строгашћу. Како смо ми научили да у аутору гледамо у првом реду научника мислимо да имамо право од њега тражити и то, да свој ентузијазам жртвује тамо, где то иде на штету његовог научног сватања. Остављајући на страну изнете приговоре налазимо, да је дело Др. Чулиновића у сваком погледу интересантно, све то утолико више, што је аутор гледиштину са гледишта кривичнога законика и успео да је и с те тачке гледишта учини интересантном, а што свакако тражи куд и камо више труда и умешности него кад се та иста тема обрађује са гледишта положаја жене у политичком животу и по грађанском законнику.

Др. Јурај Кулаш, адвокат.

Milorade Milovanovitch: Le droit privé de l'assurance — L'assurance contre l'incendie — Droit yougoslave, autrichien, suisse, allemand, suédois et français, Paris, 1935.

Ако бацимо поглед на питања која су главни предмет правних студија у току двадесетог века, видећемо да су у питању проблеми који су само наговештавани или чак занемаривани у науци деветнаестог века. Промењене животне прилике изазвале су и нове институције које су морале одмах бити правно регулисане, те отуда и појаве нових проблема у правној науци новијега доба и нови законски прописи у области позитивног законодавства. Међу тим проблемима питање осигурања добија све више значаја. У позитивном праву издају се читави посебни закони који се односе на ово питање, а правна је теорија сваке године све више богаћена радовима из ове области. Заиста, скоро непознат почетком деветнаестог века, уговор о осигурању данас представља један од најчешћих облика правног живота и то у сасвим другом облику и са сасвим дру-

гом економском садржином него што га је тада имао. У почетку деветнаестог века уговор о осигурању се сматрао као алеаторни уговор, на који држава није и није требала да обрати нарочиту пажњу. Убрзо, међутим, показало се да је такво гледање на уговор о осигурању погрешно. Истина је да у највећем броју случајева последице уговора зависе од неког будућег, неизвесног догађаја, али та неизвесност и алеаторност нису једини моменти код уговора о осигурању. Напротив, баш њихово постојање исакло је други моменат, који има за циљ, отклањајући или бар смањујући штетне последице које могу наступити због неизвесности, да пружи извесну сигурност у привредним односима и да, у разумној мери, ризик њиховог закључења пренесе на друштво. То је била стварна природа уговора о осигурању, који се почео развијати напоредо са развитком привредних односа, што, опет, најбоље показује његову праву привредну вредност, која се није слагала са основним схватањем законодавца о природи уговора о осигурању. Отуда се проблем осигурања поставља данас у једној другој светлости, у којој га и законодавци почињу да регулишу и књига г. Milorade Milovanovitch-a: *Le droit privé de l'assurance — L'assurance contre l'incendie*, приказује нам данашње стање тога развоја уговора о осигурању, посебно уговора о осигурању против пожара.

У уводу своје књиге г. Milovanovitch своди границе свога рада на приватно право о осигурању (под претпоставком да је оно још данас такво, која је прегло-гавка, мислимо тачна) т. ј. на питање односа осигураника и осигуравајућег друштва (пошто питање друштва за узајамно осигурање оставља на страну, искључујући јавно право о осигурању, т. ј. право које регулише положај осигуравајућих друштава као таквих. При томе он унапред указује на општу и нужну чињеницу која постоји у овој области и која мора да дође до што јачег изражаја: интервенцију државе у односе између осигураника и осигуравајућег друштва, у циљу установљавања једнакости (ако је и у колико је она у данашњем систему могућа) између уговорних страна. — Прва глава садржи излагања о изворима права о осигурању у Југославији (посебно Србији и Хрватској), Аустрији (чији су закони најмодернији и најпотпунији). Указујући на тешко стање које постоји у Југославији (различитост законодавства или опште непостојање позитивних законских прописа о уговору о осигурању), аутор износи све добре стране и потребу посебног законодавства о осигурању и то како са гледишта интереса уговорних страна (осигураника и осигуравајућих друштава), тако и са гледишта самога друштва, које на тај начин отклања сваки неред који постоји у овој области, неред који може да има штете за друштво јер изазива велики број спорова. Испитујући питање правне природе норми о осигурању, г. Milovanovitch указује на различитости које у томе погледу постоје у појединим правима: Једни постављају императивност норми као правило допуштајући од тога правила изузетке; други, пак, полазе од супротног становишта, т. ј. да су ове норме диспозитивног карактера, а само по изузеку императивног. Схватајући правилно социјални и економски значај овога уговора, нарочито имајући у виду његову општеност, аутор претпоставља први систем (систем француског закона о осигурању од 13 јула 1930, по коме је императивност норми правило, тако да је од 83 члана колико свега садржи овај закон, само код 22 допуштено странкама да могу одступити од законских прописа), препоручујући, мислимо правилно, његово усвајање од стране југословенског законодавца. Практика осигурања, која је обично изражена у општим и посебним условима штампаним на полисама, а посебно пракса Савеза осигуравајућих друштава у нашој земљи, предмет је подробног изучавања као извора права о осигурању. При томе, аутор указује на различиту правну важност ових услова полиса, и нарочито на њихово различито формулисање: претходно одобравање од државних власти, прописивање од државних власти, и т. д. Јуриспруденција и доктрина, опет посебно код нас, у колико се оне јављају као извори, посредни или непосредни, права о осигурању, су завршни предмет ове главе.

Посматрајући еволутиван развитак уговора о осигурању против пожара, т. ј. његово закључење, правну природу и елементе, дејство и престанак, аутор посвећује сваком од ових питања посебну главу, излажући при томе упоредо позитивне прописе, јуриспруденцију и праксу осигурања српског, хрватског, аустријског, швајцарског, немачког, шведског и француског права, не заборављајући да посмотри свако од ових питања и са гледишта правне науке, и посебно са гледишта економског значаја институције у питању, дајући, као свој закључак о сваком поједином питању, сугестије за рад југословенског законодавца. Тако он

код закључења уговора о осигурању излаже питања правне природе понуде осигурања, форме, доказа и садржине понуде, закључења уговора о осигурању и форме, доказа и садржине уговора о осигурању. Код правне природе и елемената уговора о осигурању, аутор излаже контроверзу о уговору о осигурању као уговору по престанку, заузимајући сасвим тачно, позитивно становиште, т. ј. да је уговор о осигурању уговор по престанку (јер постоји и економска нужност на страни осигураника и економски монопол на страни осигуравајућих друштава, која су уједињена код нас у Савез осигуравајућих друштава и која су, с обзиром на нове прописе о постојању картела, већ тражила одобрење за његово образовање) и да је потребно имати у виду ту његову природу како при тумачењу тако и при законском регулисању (ова су излагања доста мала и њима је аутор требао да посвети више пажње баш с обзиром на одлично дело Paris le Clerc-a: *Le contrat d'assurance — Sa nature juridique*, Paris, 1932, који заступа, погрешно, супротну тезу), затим долазе питања способности странака за закључење уговора, недостатака изјава воље (код кога је требало поставити претпоставке у погледу савесности одн. несавесности осигураника у случају нетачне декларације чињеничнога стања), предмета уговора о осигурању (који је део врло стручно и потпуно обрађен у погледу повлачења разлике схватања осигураника и интереса осигураника да се ризик не оствари, као предмета осигурања), премија, ризика, обештећења. Питања дејства уговора о осигурању, с једне стране у погледу осигураника (кога аутор овде узима увек у смислу потписника полисе, без обзира да ли је он заиста и лице које је сопственик ствари, те на тај начин проширује круг лица која се могу овим уговором обезбедити од евентуалних штета; на пр, омогућује хипотекарном повериоцу, да он закључи уговор о осигурању против пожара, да би на тај начин потпуно обезбедио своју хипотековану тражбину) — обавеза плаћања премије, обавеза обавештавања о променама у току трајања осигурања, обавеза у моменту остварања ризика, т. ј. пожара, а с друге стране у погледу осигуравајућих друштава — утврђење штета и оштета, обавеза исплате оштете, као и питања застарелости и судске надлежности, изложена су у четвртој и петој глави. Питање престанка уговора о осигурању предмет је последње главе.

Књига г. Milovanoviitch-a представља један потребан и користан прилог правној науци у опште, а посебно нашој. Марљиво обрађена питања из области позитивног права, праћена су конкретним закључцима аутора у облику сугестија за југословенског законодавца. Ипак раду недостаје општи закључак. Ако се укупно посматрају прописи о уговору о осигурању, ако се има у виду њихов императивни карактер, ако се има у виду општост ове институције а посебно општост уговора о осигурању против пожара, поставља се питање социјалног оправдања оваквог облика уговора о осигурању какав он постоји у већини земаља, т. ј. закључења преко појединих осигуравајућих друштава. Не намеће ли та нова социјална улога, општост, извесно друго регулисање уговора о осигурању. Није ли можда потребно учинити ово осигурање опште обавезним и његово извођење, као што је то случај са радничким осигурањем поверити друштвеној заједници (било држави било појединим аутономним институцијама које би биле под њеним надзором). На тај би се начин у великој мери избегле злонамерности при пожарима, а отклониле велике зараде осигуравајућих друштава. Није ли можда потребно данас говорити, заједно са професором René Savatier-ом, о социјализацији осигурања? — Књига г. Milovanoviitch-a наводи и даје пуно разлога за овакав закључак, који је, нажалост, измакао аутору.

Др. Борислав Т. Благојевић.

Теме за Конгрес правника

У нашем саопштењу у Браничу за март 1955. год. о темама за Конгрес правника омашком слагача, према оригиналном тексту белешке, изостављени су девети и осми ред рачунајући одоздо, тако да је изостало саопштење да је Конгрес правника по трећој теми (Кривичноправна одговорност органа и чиновника новчаних завода) изабрао за реферанте г. г. *Др. Шевана Адамовића* и *Др. Радоја Вукчевића*, с тим да Загреб и Љубљана одреде накнадно референте, тако да саопштење да је г. *Др. Тома Живановић* одређен за референта по овој теми отпада, јер је слагач неправилно везао име г. *Др. Живановића* за трећу тему у место за четврту (Право бранилаца за време припремног поступка). То се овим исправља.

У исто време допуњава се ранија белешка по овом предмету саопшењем да ће на овогодишњем Конгресу правника учествовати бугарски правници као равноправни са Југословенским, тако да неће бити никакве разлике између једних и других правника. Тиме је Конгрес правника добио најшире југословенско обележје.

В. Б.

Фактори криминалитета

Свака, било социјална, било правна или физичка појава има своје узроке постанка и услове свога опстанка. Како је и криминалитет једна специјална појава, то је консеквентно томе да и она мора да има свој узрок који је ствара и услов који је одржава, повећава или смањује.

У Науци Кривичног Права је спорно питање о факторима криминалитета, наиме писци нису сложни о томе: који су то фактори који су од претежног утицаја на стварање криминалитета. У главном сви се они слажу у питању броја, односно врсте ових фактора, а то су: индивидуални, социјални и физички. У Науци Кривичног Права постоје више праваца (школа), који се баве овим питањем, и који на разне начине решавају постављен проблем о факторима криминалитета. Ми ћемо овде изнети основне погледе тих школа на поменути проблем из којих ће се јасно видети који су то фактори који производе криминалитет као и који су претежнији у стварању овога.

а). Прва школа која је истакла проблем о факторима криминалитета то је била талијанска антрополошка школа чији је творац чувени научњак Ломброзо, писац многих социјално-медицинских студија које су се бавиле проблемом криминалитета. Чувено је његово дело: „Кривични човек“. Према овој школи једини су фактори криминалитета антрополошког карактера, другим речима узрок стварању криминалитета лежи у: био-физиолошко-психолошкој конституцији извесне индивидуе. Тако редимо појава глади код извесне индивидуе, као једна физиолошка појава гони често ту индивидуу на вршење кривичног дела на пр. крађе, а не социјални став те индивидуе према друштву. Из оваког става ове школе у погледу броја фактора криминалитета излази да су само антрополошки фактори искључиво од предоминантног значаја. Сви остали су само узредни.

Према овој школи сви су кривци анормална бића, а те аномалије су урођене, дакле постоје кривични тип, и најзад те аномалије су атавистичког карактера т. ј. оне се јављају код потомака од давних предака, путем наслеђа.

б). Насупрот позитивна школа у Науци Кривичног Права, чији је творац познати научњак Фери, а која се назива позитивном по томе што, вели она, узима позитивне факте за изучавање а не бави се апстракцијама као што то чине поједине друге школе (на пр. класична), узима да су једини фактори криминалитета социјални, а сви остали су споредног значаја. Друштво је то које регулише животне одnose појединаца, оно може својом интервенцијом да утиче на развој криминалитета било на тај начин што ће створити такво законодавство које ће нивелирати класне и друштвене разлике између индивидуа, на тај начин, што ће извршити праведнију и целиходнију расподелу економских добара између друштвених јединки, него што је то у датом моменту друштвеног развића. Дакле узроци криминалитету леже у друштвеном организму а никако у организму индивидуе, која је продукат друштвене средине, те је нелогично да резултат делања једног организма лежи у самом резултату, већ је логичније да он лежи у самом организму, јер је индивидуа продукат друштва па према томе у њој не може да лежи узрок једне друштвене појаве

која је у друштву а не у њеном продукту, а то је криминалитет.

Резоновање политичке школе, па са њоме и немачке социолошке школе није основано. Проблем фактора криминалитета није чисто социјални проблем, већ на првом месту правни проблем, те се исти са те тачке гледишта има и посматрати а никако са чисто социјалне тачке гледишта. Позитивна школа је пала у грешку што је узела као доминантан једино социјални фактор у развоју криминалитета а све остале факторе одбацила. Право и социјалне науке имају везе, али су оне две одвојене научне дисциплине које имају за објекте изучавања битно различите објекте. Поред тога ми сусрећемо социјалне средине које су подпуно нивелиране како у погледу једнакости права тако и у погледу равномерности расподеле економских добара, па ипак сусрећемо и у таквим срединама криминалитет као и читав низ средстава која се употребљавају ради борбе са тим криминалитетом. Поставља се питање шта је узрок овоме криминалитету? Несумњиво да социјални фактор није већ неки други. Дакле као што се види позитивна школа је једно трано узела да расправља о питању фактора криминалитета, те њено решење се не може усвојити као решење научног карактера.

в) Поставља се питање који су то фактори криминалитета када се одбаци гледиште поменутих двеју школа? Питање фактора криминалитета се не може ни постављати према нашем мишљењу нити се може говорити о претежности ових, са простог разлога што се сви поменути фактори имају сматрати као ствараоци једног главног узрока криминалитета а то је *криминалног психичког стања* код извесне индивидуе, како то умесно примећује проф. Т. Живановић. Питање фактора криминалитета не може се поставити са истог разлога са кога се не може поставити ни питање који је услов претежнији у каузалитетском низу, који је од услова узрок а који је само услов, у произвођењу последице. Поред тога индивидуални, социјални и физички фактори, које истичу поменуте школе нису непосредни ствараоци криминалитета, пошто ови фактори само доприносе главном фактору криминалитета: *криминалном психичком стању*, које се стање сматра једино као проузроковач криминалитета, а сви остали су само ствараоци овога стања (теорија проф. Живановића). Ово криминално

психичко стање се јавља у две форме: оно је *перманентно* које проистиче из диспозиција за вршење кривичних дела, и *пролазно* које проистиче из мотива одлучујућих за вршење кривичних дела. Дакле као што се види ово *криминално психичко стање* на страни извесне индивидуе је једини фактор криминалитета, које је стање индивидуално а поред тога и психичког карактера. Све остале околности су само доприносиоци у стварању овога стања. Тако узмемо за пример лице које врши кривично дело крађе, код кога је криминално психичко стање перманентно и зависи било од тога што је то лице у социјалној беди, па услед тога редимо мора да украде парче хлеба, или зависи од тога што је то лице болесно, има страст за вршењем кривичних дела крађа (клептоманија), или пак што је фаворизирано од физичких појава. Сви ови појави су само допринели да се код датичне индивидуе развије већ постојећа диспозиција за вршење кривичних дела. Према томе са обзиром на изложено јасно се види да је једини фактор криминалитета криминално психичко стање, дакле извесна диспозиција која се налази код сваког нормалног човека, када се разуме се узме у обзир поменуто пролазно криминално психичко стање.

Из изложеног излази да борба против криминалитета се има управити на искорењавање поменутог криминалног психичког стања које се налази код сваког човека само у разним дозама.

Др. Боровоје Д. Петровић
adv. припр.

Назив градских општина по новом закону

Закон о градским општинама је добио обавезну силу 3 септембра 1934 г. и градске општине су у неколико извешаја омене у смислу овог закона, а нарочито у погледу назива. Тако сада на пр. печат еоградске општине гласи: „Градск поглаварство града Београда“, (са додатком оделења као „удско оделење, Статистичко оделење итд.), јер је на неки начин протумачено, да се градске општине имају звати градска поглаварства. Овај назив, који су скоро све градске општине по задобијању обавезне силе новог закона усвојиле, узет је из става 1 § 9, где је једино у целом тексту и употребљена реч поглаварство, и то из реченице која гласи: „Надлештво

се зове градско поглаварство*. Пропађено је, лакле, да је овај законски пропис рекао како ће се у будуће градске самоуправе звати, а није се обратила пажња на смисао и дух Закона нити, пак, на место где се § 96 налази, о чему говори и којој глави припада. Усвајањем неправилног назива учињена је једна велика грешка, која показује неразумевање посве приступачног и јасног законског текста, и површног при читању истог. Стога ћемо наше схватање и кратко образложене изложити почињући од наслова Закона и базирајући највише на правилном читању законских прописа.

Закон од 2 јула, који има за предмет градске општине као самоуправна тела, зове се: Закон о градским општинама. Дакле почевши још од наслова овога свог акта Законоодавац употребљава израз „градска општина“, да би томе остао доследан у целога тексту, изузев што би понегде тај израз заменио т. ј. идентификовано само речју општина или град (пр. § 10, 11, 18-0, 88 и др.). У главном, може се рећи, да је најчешће у Закону када је реч о градској општини и као целини, као јединственом правном лицу, употребљен израз градска општина, (тако: „Органи градске општине“... „Градска општина има једног потпредседника“... итд., али нигде у томе смислу није ни поменута реч поглаварство. Отуда је веома тешко и предпоставити да је Законоодавац градске самоуправе хтео назвати градским поглаварствима употребивши реч поглаварство само на једном једином месту, и то у пропису, који специјално говори само о председнику градске општине.

§ 10 у целисти гласи: „Сваки град мора употребљавати печат на коме ће у средини бит државни грб, а *унаоколо име града и надлежности*“. Из овога прописа јасно читамо: да ће на печату стајати име града, т. ј. име градске општине, и надлештава, што значи да је предвиђено да ће свака градска општина имати више надлештава, те да у печату поред имена града стоји и које је надлештво. Тако на пример, градска општина ће имати извесну судску надлежност, као што су и раније имале, па ће се онда оделење градске општине, надлежно за решавање извесних спорова, звати судско оделење; надлежно за трошарине зваће се, на пр., управа трошарине и д.

Што се тиче § 96 и реченице његовог става првог, која реченица једино, као што је напред наведено, и

помиње градско поглаварство, морамо се обазрети прво на главу, којој овај пропис у Закону припада, па ћемо видети да је то глава V са насловом: „Надлежност градских органа“. По логичности Законодавца и по смислу, којим своју вољу изражава, ми можемо очекивати да ће сви прописи овом главом обухваћени говорити само о надлежности и функцијама градских органа, али никако не би могли предпоставити да ћемо тек ту наћи пропис о називу градске самоуправе, а још мање да би то било у последњој реченици поменутога става. Питање назива самоуправних институција је једно од основних питања и као такво, природно, има се решити у почетним законским прописима, јер не можемо наћи ни један закон који своја основна питања решава у посебним, у специјалним прописима. Стога је правно несхватљиво да се једном посебном пропису, који је поред тога и специјалан, да ка, актер општости ради регулисања основног питања, ма да је то основно питање тачно и јасно регулисано тамо где треба. Отуда је по нашем схватању, и према свему што је овде речено, monstrуозно начињен с правнога гледишта нови назив градске самоуправе, јер су § 96 и напред цитирана његова реченица из става првог апсолутно посебне и специјалне природе, пошто се ту говори само о председнику градске општине и његовим дужностима с нарочитом напоменом: да се председничко надлештво, као врховно у једној градској општини, зове „градско поглаварство“. Ради јасноће ми наводимо цео поменути став, који каже:

„Председник градске општине је председник града у свима његовим односима и пословима. Он је и извршни орган градског већа и шеф целе градске администрације. Надлештво се зове градско поглаварство.“ Одавде излази јасно да је израз „градско поглаварство“ назив само за врховно управно оделење, тј. за председничко надлештво, а не име целе градске самоуправе, која је, и по новом Закону, *задржала своје градоначелство према са додатоком градска за разлику од старе самоуправе*.

На основу свега што смо напред изложили констатујемо: да назив градске самоуправе по Закону од 22 јула није градско поглаварство већ градска општина, па ће зато назив градских општина, са додатком појединих оделења у смислу § 10, гласити на пр.:

Општина града Београда — Судско одељење; Општина града Београда — Град ко Поглаварство; Општина града Загребa Војно одељење; Општина града Љубљане — Одељење за социјално старање итд., јер су надлежна у смислу Закона поједина одељења

градске општине, као што смо примера ради навели, па је тако и градско поглаварство само одељак градске општине надлежан за извршне и управне одлуке градске самоуправе.

Славољуб Чед. Марковић,
адвокатски приправник.

САДРЖАЈ ПРАВНИХ ЧАСОПИСА

Б р а н и ч ће доносити садржаје свих правних часописа код нас.

Архив за правне и друштвене науке, орган Београдског правног факултета. Уредник *Др. Михаило Илић*.

Садржај бр. 4. књ. XXX. (XLVII.) од априла 1935. год.:

Чланци: *Др. Ђорђе Тасић*: Методи или школе т. мачења; *Др. Стеван Сагадин*: Уговори и набавке према закону о државном рачуноводству; *Др. Едуард Пајнић*: Однос тужбеног захтева према пресуди у Грађ. парн. поступку (I); *Др. Божидар С. Марковић*: Социјализам и право; *Селимир Ј. Јевтић*: Колузиони затвор. — Правна политика: *Дионисије Продановић*: Прописи крив. суд. поступка које треба укинути одн. изменити или допунити. — Хронике: Међународно-правна од *Др. Илије Пржића*; А министративна од *Леона А. Амара*; Судска од *Др. Марка Супића*, *Будимира Плакаловића*, *Душана П. Мишића* и *Андреје Р. Лакића*.

П р а в о с у ђ е, часопис за судску праксу. Уредник *Сшојан Јовановић*. Власници: *Др. Иво Машијевић* и *Др. Фердо Чулновић* и Уређивачки одбор. Издавач *Живко Мацаревић*.

Садржај бр. 4. Год. IV. од априла 1935. год.:

Грађанско право: *Др. Ернест Чимић*: Комасација; *Др. Д. Аранђеловић*: Који је суд надлежан да суди о полјском службеностима?; *Др. Јован Савковић*: Неколико прилога историји постанка нашега Грађанског парничног по тупка; *Др. Фрања Горшић*: Плодоносно улагање главнице малолетника; *Др. Борислав Благојевић*: Кодификација грађанског права; *Милорад В. Тасић*: Приликом издавања меничног платног налога суд је дужан да по званичној дужности цени питање застарелости менице; *Др. Стојан Јеремић*: Трошак обуставе извршења и брисања укривбе. — Кривично право: *Божидар Ђ. Петровић*: Је ли оштећеник заиста странка?; *Драг. Д. Лазовић*: Има ли места условној осуди код кривичних дела по закону о сузбијању злоупотреба у службеној дужности; *Филип Ђоесић*: О примени условне казне. — Судови и судије: *Др. Ђорђе Тасић*: Да ли судови треба да испитују и да ли испитују претходне радове. — Из иностраног правног свега: *Никола П. Георгиев*: Измене грађанског парничног поступка у Бујарској. — Судска пракса итд.

П о л и ц и ј а, часопис за управно-полицијску и судску праксу. Власник и уредник *Васа Лазаревић*.

Садржај бр. 7.—8. Год. XXII. за април 1935. год.:

Једно корисно друштво од *Др. Драг. Аранђеловића*; Пријава губитка исправе полицијској власти од *Др. Фрање Горшића*; Конститутивни управни акти од *Др. Лазе М. Костића*; Примена § 2. Крив. зак. од 1929. год. и уређивање стварне надлежности суда с обзиром и на овај пропис од *Сек. Н. Кецојевића*; † *Радомир П. Тодоровић* помоћник Мин. унутр. послова — Говор на дан погребa од *Предрaга Лукића*; Девети међународни Конгрес за казнене заводе од *Др. Илије М. Јелића*; Субсидијарно важење Грађ. парн. поступка од *Петра Митића*; Обновљење поступка по Зак. о опшем управ. поступку. Поступање по захтеву обнове од *Душана Т. Рашковића*; Преступникова душа. План социјалне одбране од преступничких напада од *Др. Х. Сенака*; Неколико напомена о исправкама по бирачким списковима од *Б. Ђ. Петровића*; Динамит од *Др. А. Еро-а*; Члан 46. Зак. о унутр. управи од *Атан. Јаковљевића*; Администрација вароши Лондона од *Н.*; О нехату (наставак) Темат награђен од Универзитета првом наградом од † *Вере Ј. Дравићеве*; Непотпуност нових земљишних књига или потреба доношења специјалног

закона за уписивање задружних књижних права (свршетак) од Милоша М Станишића; Општински судови и нови грађ. парн. пост. на територији Апелац. суда у Београду и Скопљу од Витомира Петровића §§ 42 и 45 закона о држављанству од Др. Касима Турковића. — Судска пракса од Душана П. Мишића и Јована Д. Смиљанића,

ПРЕГЛЕД ЗАКОНОДАВСТВА

Објављеног у Службеним новинама од 18. априла до 16. маја 1935. год.

Бр. 98.-XXIV, од 25. априла 1935. год.:

231.) Указ о издавању из Општине града Београда општина које су ставом 2. § 73. финансијског закона за 1934./35. год. припојене граду Београду — 232.) Уредба о изменама и допунама Уредба о скупном порезу на пословни промет. — 233.) Уредба о припајању Среског суда у Мркоњић Граду потурцу Окружног суда у Бањо, Луци. — 234.) Уредба о промени имена општине страговске. — 235.) Уредба о промени имена општине Торла. — 236.) Уредба о установљењу Претстојништва градске полиције у Сремској Митровици. — 237.) Правила о полагању државног стручног (статистичког) испита у Општој државној статистици Министарства унутрашњих послова. — 238.) Правилник Централног пензионог фонда представљачког особља. — 239.) Измене и допуне Правилника о одређивању и враћању кауција. — 240.) Испит за исполвенте средње шумарске школе. — 241.) Преглед семена луцерне и црвене детелине. — 242.) Тумачење у смислу § 97. Зак. о избору народних посланика. — 243.) Измена члана 16. Привременог Правилника за извршење оправака и преправака државних бродова и других пловних објеката. — 244.) Упрошћавање девизних прописа. — 245.) Отварање царинарнице I реда на Вршци ју Чуки. — 246.) Укидање монополске таксе на петролеум за пољопривредне и рибарске сврхе. — 247.) Снижење цена соли. — 248.) Објашњење за државне и самоуправне установе. — 249.) Обзнана. — 250.) Промена имена насебине Св. Криж у „Дравски Св. Криж“. — 251.) Промена имена села Торле у „Вујићево“. — 252.) Приступање Турске Међ. Конвенцијама од 8.-V.-1904., 4.-V.-1910. и 30.-IX.-1921. о сузбијању трговине белим робљем. — 253.) Телефонски саобраћај. — 254.) Ценовник за производе лекова биолошког порекла — Исправка.

Бр. 102.-XXV, од 2. маја 1935. год.:

255.) Уредба о измени закона о сузбијању полних болести од 28. марта 1934. г. — 256.) Уредба Техничког факултета Универзитета у Београду, Загребу и Љубљани. — 257.) Уредба о састављању сиртовнице за лица умрла у јавним болницама, у јавним заводима за душевне болести, јавним домовима за старце и у сличним јавним домовима, као и о располагању са стварима које су остале иза њих у таквим јавним установама. — 258.) Распис — Објашњење о парнијењу предива. — Укидање Одеља расписа бр. 4950/IV-1935. — 259.) Обзнана. — 260.) Телефонски саобраћај.

Бр. 112.—XXVI, од 15. маја 1935. год.:

261.) Указ Краљевских Намесника о проглашењу варошице Чумић у срезу крагујевачком за сето под истим именом. — 262.) Указ Краљевских Намесника о постављењу привремених чланова Управе за заштиту индустријске својине. — 263.) Уредба о установљењу централног фонда за санацију главних братинских благајна за осигурање радника и намештеника у предузећима, која подпадају под рударске законе у Краљевини Југославији. — 264.) Уредба о промени имена општине Машић. — 265.) Уредба о преносу ветеринарских послова од града Котора на начелника среза бокоторског. — 266.) Измене и допуне Правилника о начину плаћања возарине за пошлице државних установа на железницама и бродовима у државној експлоатацији. — 267.) Решење о исплати помоћи службеницима финансијске контроле за набавку службеног одећа. — 268.) Решење бр. 18250-I — из Општег одељења Мин. финансија од 1. маја 1935. год. — 269.) Откупнина личног рада намештеника Уреда за осигурање радника. — 270.) Упство за извршење уговора закљученог између Краљевине Југославије и Ер Франса. — 271.) Размена ратификација споразума о тремеђи са Румунијом. — 272.) Постављање браника на путним прелазима. — 273.) Преглед државних расхода и прихода за месец март 1935. и за период април 1934. — март 1935. год. по буџету за 1934./35. год. — 274.) Састав врховног лекарског дисциплинског већа. — 275.) Телефонски саобраћај. — 276.) Уредба о распоређивању звања званичника I. и II. категорије и служитеља — Исправка. — 277.) Уредба о промени имена општине страговске — Исправка.

Бр. 113.—XXVII, од 16. маја 1935. год.:

278.) Уредба за извршење Закона о лову од 5. децембра 1931. године на територији Дунавске бановине. — 279.) Уредба о провађању Закона о лову. — 280.) Општи наставни програм за стручне продужне школе. — 281.) Решење Министра просвете о постављењу испитне комисије при Мин. просвете за полагање државног стручног испита стручног особља библиотека у Београду. — 282.) Приступ слободног града Данцинга Конвенцији за изједначење извесних прописа о међународном преносу ваздухом.

НОВЕ КЊИГЕ

Слободан Јоановић: Из историје политичких доктрина. Књига прва, стр. 400 и књига друга, стр. 463. Оштампано као XV. и XVI. свеска Сабраних дела *Слободана Јовановића*, Београд 1935. Издање издавачког и књи-
жарског предузећа Геца Кон А. Д.

Др. Фрања Горшић: Коментар ванпарничног поступка са Уводним законом. Београд, 1935. стр. 846. Издање Издавачког и књи-
жарског предузећа Геца Кон А. Д.

Др. Мих. П. Чубински: Додатак ка научном и практичном коментару Законика о судском кривичном поступку Краљевине Југославије са тумачењем измена и допуна, донетих Уредбом о простијем и бржем поступку код кривичних судова од 20. марта 1935. год. Београд, 1935. Стр. 28. Издање Издавачког и књи-
жарског предузећа Геца Кон А. Д.

Др. Душан Пеић: Практична примена Законика о судском кри-
вичном поступку Краљевине Југославије од 16. фебруара 1929. (Одговори на 101 питање). Београд, 1935. Стр. 53. Издање пишчево. (Латиницом).

Др. Август Мунда: Младостне приче (сведоци) и њих заштита в
правдах због злочинив проти морали. Прештампано из Правосуђа, свеске за
март 1935. Београд 1935. Стр 8.

Др. Видан О. Благојевић: Међународни плебисцити (Les ple-
biscites internationaux). Издање Библиотеке Југословенског удружења за међуна-
родно право, свеска XVIII. Прештампано из Правосуђа за фебруар и март
1935. Београд, 1935. стр. 23.